

Hugh Shearman

TRAGÉDIÁINK OKA ÉS
ÉRTELME

Fordította: Vadnay Emma, 1960

Számítógépes változat: Szabari Noémi, 2004.

MAGYAR TEOZÓFIAI TÁRSULAT

1. A KECSKEDAL

A „tragédia” szó két görög szóból származik, melyek eredetileg azt jelentették, hogy „kecskedal”.

Krisztus előtt öt évszázaddal Athén igen eleven életű város volt. A város falain belüli zsúfolt teret élénk és beszédes, gyors és gúnyolós humorérzékkel megáldott nép töltötte meg. Szerették a pletykát, és akkor sem szerették kevésbé, ha egy kis rosszindulattal volt fűszerezve, vagy ha élet még mulatságosan fokozták egy kis okosan alkalmazott, szellemes hazugsággal. Szívesen analizáltak szomszédaikat, szerették megvizsgálni egymás tetteit és fölfedezni indítóokaikat.

Ha nem lettek volna egyszersmind tele friss teremtő energiával, ha nem szerették volna, úgy a szabadd levegőt, a napfényt és a vizek folyását és a „borsínú tengert”, és ha nem tisztelték volna a természet mögötti magasabb erőket, az athéniak cinikus nép lett volna. A kíváncsiságuk azonban, amivel egymást figyelték, nem volt pusztán lekicsinylő kíváncsiság. Csodálat volt benne, és a cselekvés tartotta tisztán. Néha kegyetlenek is voltak; kegyetlenségük azonban, egészben véve mesterkéletlen volt, mint a gyermekeké.

A város fölött ott emelkedett az Akropolisz meredek domb, amelyet nagy márvány épületek koronáztak. Az Akropoliszon állt a város védőjének, Athéné istennőnek magas szobra, és megsze a tengeren, a hajók megkereshették a ragyogó fénypontot, ahol a nap rásütött lándzsája aranyos hegyére. Volt az athéniakban erő és szilárdság, és nemes aspiráció is, nemcsak a gyorsan működő, analizáló elme és az eleven beszéd.

A városban időként nagy ünnepeket tartottak a magasabb hatalmak tiszteletére, akik, mint észrevették, a természetten keresztül működnek. Az egyik legnagyobb ünnepeket Dioniszosz tiszteletére tartották; ezt az istenséget sok más egyéb névvel is illeték.

Több hagyomány összeolvadásából keletkezett az athéniak elképzelése erről az istenségről. Egyik alkotórésze primitív volt, földi, kicsapongó vadsággal és vidám trágársággal vegyesen. Volt róla azonban sokkal finomabb és mélyebb felfogásuk is. Kétségtelen, hogy a bor és a részegség istenének tekintették; ezt azonban nem szabad valami modern kocsmái jelenetként elképzelni. Ő volt a szabad vidék istene is, valamint a magasabb rendű megittasultságé is, a lelkesedés, a misztikus inspiráció és az élet intenzitásának istensége.

A Dioniszosz tiszteletére tartott ünnepek azt a formát vették föl, hogy himnuszokat vagy balladákat énekeltek vagy szavaltak, amelyek az istenség hagyományos utazásait és kalandjait írták le. A kórus, amelyik énekelt, kecskebőrbe volt öltözve, hogy a satírokat ábrázolja, az istenség e félig emberi, félig kecske, vad követőit. Ezeket a kóruselőadásokat nevezték kecskedaloknak, vagy tragédiáknak. A kórus vezetője mondta el rendszerint a történeteket, új formába öntvén a hagyományos mítoszokat és eseményeket, a kórus pedig pantomimmal és ódaszerű drámai kommentárokkal kísérte.

Egy ideig fenntartotta magát a szokásos, hogy a kórus vezetője volt az egyetlen, aki színt játszott. Aiszkhülosz, a költő aztán egy második színészt is adott hozzá, és ezzel létrejött a mi modern drámánk. A színészek, modern értelemben vett színészekké váltak, és nem voltak csupán a kórus vezetői. A kórus mindjobban háttérbe szorult, alkalmilag egy- egy ódával lépett közbe, hogy rámutasson egy- egy erkölcsi tanulásra, képviselje a közönséges emberek nézetét, vagy felvázolja

a főszereplők által játszott történet mitikus hátterét. Az előadás középpontjában a színészek állottak. A tragédia új jelleget kezdett fölvenni, és a kecskeszörű szatírok énekéből valami sokkal mélyebbé fejlődött.

Ezeket az előadásokat jómódú athéni polgárok szervezték, akik költőkkel írták meg az ódákat és a beszédeket. Egy-egy költő rendszeren négy drámai előadást szerzett, amelyek egyike mindig közvetlenül a Dionüszoszról szóló mítoszokkal és történetekkel foglalkozott, és szatír kórus volt benne, a másik három pedig más mítoszokból és hagyományos történetekből vette tárgyát.

A költők, akik ezeket a fejlettebb tragédiákat írták, amelyekben inkább a színészeké volt a fő szerep, és nem a kórusé, persze maguk is athéniak voltak, finom és élesen kifejtett athéni lelki-séggel és vérmérséklettel. Bizonyos értelemben ők is pletykáltak, élénken érdekelte őket az emberi természet; és a tragédiák, amelyeket szerettek, az emberi természetet ábrázolták, azzal foglalkoztak.

Az athéniak tudták, hogy az emberi természet a legjobban és legérdekesebben a konfliktusokban mutatkozik meg. Tudták ugyan azt is, hogy van valami, ami még mélyebb, ami nem az összeütközésben, hanem a harmóniában mutatkozik meg; ebből sokat megragadtak, egyszerűen és halhatatlanul, szobrászatuk nyugalmaiban. Abban a magasabb harmóniában azonban mindig többet láttak a pusztán emberinél. Istenséget láttak benne, az istenekre és isteni személyiségekre jellemző tulajdonságot, ami – úgy érezték – talán még az isteneknél is magasabb forrásból származik.

Ezért az athéniak tragédiáikban sejtették ugyan azt a nagyobb harmóniát, ami isteneket és embereket magába foglal, mégis nagyrészt a konfliktusokban feltáruló emberi természettel foglalkoztak. Gyakran utaltak arra, feltűnés nélkül, hogy ez a konfliktus egy, az emberinél nagyobb Valami jelenlétében folyik le; de leginkább, mégis az emberi összeütközések érdekelték őket. És természetesen tudták azt is, hogy azok a legérdekesebb és legtöbbet mondó konfliktusok, amelyek nem egyszerűen az emberek között, hanem az emberekben mennek végbe. Sőt, fölismerték a népek közötti konfliktusok az emberekben végbemenő konfliktusokból, keletkeznek.

Így fejlődött ki a korai egyszerű kecskedalokból a görög tragédia, az erőteljes és pompás drámák sorozata, amelyek a hűség és a féltékenység, a szerelem és a kötelesség, a vágy és a kötelesség összeütközéseivel foglalkozik.

Így lett a görög tragédia tárgya a közönséges emberi élet, amelyet fölerősített, vagy koncentrált a görög színpadon kötelező egysége a helynek, időnek és cselekménynek, és amely néha az emberiségénél nagyobb Valami színe elé emelkedett.

A komédia is kifejlődött egyszerű, falusi kezdeteiből. A „komédia” szó alapja egy görög szó, amely falut jelent. Az egyszerű falusi tréfákból és bohózatokból a görögöknél ez emberi gyöngeségek és ferdeségek ragyogó drámai elemzésévé fejlődött, a csúfondáros szellemesség, a társadalmi kritika és a politika propaganda eszközévé. Azt is fölismerték, hogy a komédia is beleesik az emberi konfliktusok keretébe, és joggal kérhet magának helyet a tragédiában is; általában azonban elkülönült egymástól a tragédia és a komédia és mind a görögöknél, mind a rómaiaknál, két külön ága volt a drámai művészetnek. Csak az európai műveltség egy későbbi korszakában, kivált Shakespeare művészetében, egyesültek az emberi természet egyetlen, teljes ábrázolásává.

2. A BÁNAT ÉS ÉRTELMEZÉSE

Mainapság a „tragédia” szót igen laza értelemben használják. A napi sajtó főcímeiben tragédiának neveznek minden olyan eseményt, amelyben emberi élet pusztul el, vagy szép emberi remények mennek füstbe. Nem fontos, hogy az esemény az elmének és a szívnek olyan mély és rejtett benső feszültségeit és konfliktusait tárja föl, mint amilyenek a görög tragédia tárgyát képezték. Napjainkban elég, hogy egy esemény szomorú ahhoz, hogy tragédiának nevezzük.

Ez a szomorúság azonban mégis tartalmaz valamit a görög tragédia egyetemességéből és humanitásából. Ma tragédiának mondjuk az olyan eseményt, amely bensőleg hat reánk, érzelmeinkre, és részvétet kelt bennünk mások iránt. Jelentését tekintve a tragédia még mindig több mint pusztán külsőleg kellemetlen állapot; és ahhoz, hogy egy helyzetet tragikusnak mondjunk, valami érzelmi konfliktusnak is kell benne lennie.

A tragédia lényege intenzitásában, koncentrátságában áll. Mint ahogy a görög tragédia is abból állt, hogy a közönséges emberi életet elkülönítve és mintegy fölerősítve mutatták be a színpadon, úgy a mai tragédia is koncentrált és mélyen átélt közönséges emberi élet. A konfliktus, a tragédia lényege, bizonyos mértékben egész életünkön mindig jelen van. Rendszerint vékonyan van elszórva benne, kellemetlenség vagy bosszúság, de nem tragédia. Amikor így vékonyan adagolva kisebb jelentőségű alkotórésze az emberi életnek, sokszor alig vesszük észre. De ha valamely intenzív és mélységesen zavaró eseményben koncentrálódik, kénytelenek vagyunk fölismerni, hogy az élet egészének nagyobb jelentőségű és elkerülhetetlen eleme, és e fölismerés többé-kevésbé mélyen érint bennünket. A konfliktus, az összeütközés, a tragikus elem magunkban és másokban késztet arra, hogy megálljunk és kételkedjünk, és ki ábránduljunk, és kétségbe vonjuk az élet mélyebb céljait.

Ha rá tudnánk jönni arra, hogy van a tragédiának célja, és hogy vajon az élet szomorú dolgainak van-e valami funkciójuk és értelmük, egyszeribe választ kapnánk némely mélyebben fekvő kétségeinkre. Vajon a tragédiát valamely vak véletlen céltalan és tervszerűtlen önkénye, vagy pedig fölismerhető hivatása van, és valamilyen természeti törvénynek engedelmessékedik?

Ha fölfedeznénk, hogy a tragédiának célja van, talán sokkal bölcsebben és sokkal kevesebb fájdalommal tudnánk vele megbirkózni. Sőt talán elébe is lehetne vágni a tragédiának bizonyos fokig azáltal, hogy célját valamilyen más, kevésbé fájdalmas módon beteljesítenénk.

Bár sokféleképpen fejezik ki, ez az „élet problémája”. Az összes efféle kérdés, mint: „Miért történnek szomorú dolgok?” , „ Igazságos-e az élet?” , „Hogy csinálhatott egy jó Isten rossz világot?” vagy személyesebben: „Miért nem kaphatom meg, amit akarok, és miért történnek velem dolgok, amelyeket nem akarok?” – minden efféle kérdés a tragédia célja felől érdeklődik.

A tragédia célja felől érdeklődni annyi, mint az életnek, mint egésznek célját tenni kérdésessé. Kérdezősködni akkor kezdünk, amikor dolgaink rosszul mennek. Amikor minden rendben van, vagy legalábbis meg vagyunk elégedve azzal, ami van, úgy fogadjuk el a dolgok állapotát, mint ami jogosan megillet, és nem kérdezősködünk. A konfliktusok és a bánat váltja ki belőlünk a kérdéseket.

A világ nagy vallásai, legalábbis eredeti, tiszta formájukban, mind egy-egy kísérlet arra, hogy választ adjanak e kérdésekre, hogy megmagyarázzák a bánat célját és megmutassák az utat a boldogság felé.

A vallás válaszait sokfelé elvetették, és figyelmen kívül hagyták, mert gyanú támadt a vallás történeti eredete tekintetében. Az összehasonlító vallástudomány művelői a fejletlen és hiszékeny népek kezdetleges termékenység- rítusaiban és más ügyetlen tapogatózásaiban találták meg sok vallásos elem eredetét. A világ sok különös és obszcén kultuszának vizsgálata arra a következtetésre jutatta a kutatókat, hogy a vallás ezeknek a kezdetleges próbálkozásoknak és gyakorlatoknak kifinomításából és racionalizálásából keletkezett. Ezt a nézetet, hogy t. i. a vallás az emberi természet irracionális és ösztönös oldaláról ered, igen megerősített, az, amikor a pszichológusok ki tudták mutatni, hogy az irracionális értékeknek és magatartásnak az a kezdetleges rendszere, amely mindenfelé a világon megellelhető az elmaradt népek mítoszaiban és babonás szokásaiban, alapjában megvan még a legműveltebbek elnyomott és tudatalatti tendenciáiban is.

Mégis, bármennyire igazak is a tények, amelyeket az összehasonlító vallástudomány, vagy az emberi lélek, vagy a társadalmi szervezkedés kutatói napvilágra hoztak, mintha nem volna egyetlen tényleges történeti példája sem annak, hogy egy nagy vallás primitív kezdetekből fejlődött volna ki. Ellenkezőleg, egy nagy vallás egy nagy tanítóval kezdődik, aki megkísérli átadni az emberiségnek a saját nagy, eleven élményének értelmét és illatát. Miután ő eltávozott, a vallás, amely körülötte keletkezett, mindjobban elveszti a kapcsolatot azzal az eredeti élménnyel, és mintegy lefelé rohan, elromlik és még primitívebb és nyers lesz, hacsak időnként a mások élménye meg nem eleveníti.

A primitívnek a civilizálttá, az irracionálisnak az értelmessé való finomodása, szublimálása, átalakítása az egyénben és a közösségekben megy végbe. Mivel azonban annak az élménynek, amelyből egy nagy vallás áll elő, olyan fokú az ön- tudatossága és az intenzitása, hogy magasan fölötte áll az átlagemberek öntudatosságának, kifejeződése lassankint lesüllyed a közönséges színvonalra, ott pedig elveszti értelmét, és vagy rendszerbe merevül, vagy összefüggéstelenné válik.

Ahol a nagy misztikusok és nagy vallásalapítók megpróbálták, hogy szavakba öntsék élményeiket, világosan látható, hogy bár az élmény egyedülálló és egyéni volt mindenki számára, valóság tartalma azonos. Ha az ember kinyitja a misztikus irodalom valamelyik művét, és kapásból elolvas belőle egypár mondatot, sokszor képtelen megállapítani, hogy írója vajon kvéker-e, vagy római katolikus, szufi vagy hindu, annyira hasonlóak a leírt élmények és a leírásukra használt kifejezések is. Mint ahogy bizonyos rendszer fedezhető föl az élet primitív, ösztönös és irracionális szintjein, amelyekből a civilizált ember ki óhajt emelkedni, ugyanígy megtalálható a közös séma az átéléseknek azon a magasabb, intenzívebb és öntudatosabb színvonalán is, amelybe a misztikusok és azok, akiknek megvan az, un „belső átélésük”, behatolni igyekeznek.

A modern teozófia kísérlet arra, hogy leírja a magasabb élmények világának rendszerét, amelyet minden vallás megpróbál közvetíteni. Úgy határozták meg, hogy „azon igazságok gyűjteménye, amelyek mindegyik vallás alapját képezik, és amelyeket egyik sem igényelhet kizárólagos tulajdonnal.” Vázlatos térképét kívánja adni a közös élmény e területének, hogy minél többen bátorságot kapjanak kikutatására, és hogy ezt a leggazdaságosabb erőfeszítéssel tehesék.

Ahol azonban hiányzik a szándék, hogy ezt a vázlatos térképet tényleges kutatásra használják, önmagában igen kevés értéke vagy jelentősége van. Vagyis, a teozófiát, azaz térképet, vagy értelmezést, segédeszközüül kell használni, többek között arra, hogy a bánatnak a szemébe merjünk nézni, nem pedig arra, hogy a bánatot magyarázatokba és elméletekbe burkoljuk és így elodázzuk a kísérletet a bánat megértésére.

3. AZ EMBER A VILÁGEGYETEMBEN

A teozófia az embert nem annyira fajnak vagy teremtménynek tekinti, mint inkább a természet egy kritikus állapotának.

A természet egység; és időbelileg szólva, ez az egység folyamatosságban fejeződik ki, az élet vagy életek folyamában.

Egészen a legutóbbi időkig a világot leginkább egy „dolognak” gondolták, valaminek, ami különáll az embertől, valaminek, amit szemlélni lehet és leírni is, akár csak egy gépet. Most már inkább az erő kategóriáival gondolnak rá. A legszilárdabbnak látszó tárgyak valaminek a kifejezései, ami állandó, gyors mozgásban van. Amiről hajdan azt hittük, hogy holt és passzívan mozdulatlan, arról ma már tudjuk, hogy iszonytató erejű energia-tömeg, és tele van mozgással. Magát a világegyetemet is olyanformán képzeljük el, mint egy robbanás félét, ahol a napok és rendszerek kifejezhetetlen sebességgel rohannak el egymástól a kiterjedés nagy folyamatában. Másrészt pedig azt látni, hogy az energia néha úgy viselkedik, mintha anyag volna, és részecskékből állna.

Ez az erőből és anyagból álló dinamikus világegyetem a tér, amelyben a tudat megtestesülést talál. A tudat először olyan formákban ölt testet, amelyek kevés teret engednek a tevékenységre vagy visszahatásra; hosszú korszakokon át azonban összetettebb és visszahatás képesebb eszközökön vagy szervezeteken át jut gyújtóponthoz. Az ásványi, növényi és állati testeken keresztül tudategységek emelkednek lassan fölfelé, mind kifejezőbbeké és visszahatóbbakká válván a formákon át, amelyeket használnak.

A természet formái oldalán törések vannak a folyamatosságban, szervezetek halnak meg és fajok halnak ki; a tudat oldalán azonban folyamatosság van, és az életek folyama állandó fejlődést hoz létre. A tudatnak ezt az evolúcióját kívül is mutatja, szükségképpen meg-megtört és némileg megszakadt módon, a fajok rendes élettani fejlődése.

A tudatnak e folyamatos fejlődése szempontjából tekintve képvisel az ember kritikus állapotot, válságos átmeneti állapotot.

A vallások ugyan megmondják, hogy az Egységből jöttünk elő és az Egységbe térünk vissza, hogy az Egyből vagy Istenből áradtunk ki és hogy az Egybe térünk vissza. Nem egészen azonos azonban az eltávozás egysége és a visszatérés egysége. A különbség minémiségéből valamit megmutat a rendes élettani vagy szociális fejlődés.

A vad természetben egység vagy egyformaság van. Egy egész madársereg úgy mozog, mintha egy volna. Ha ismerjük egyetlen tagjának viselkedését, föltárul elénk a fajta viselkedése. Némileg hasonló állapotokat találunk az emberi társadalom igen kezdetleges formáiban is.

A társadalmi fejlődés során azonban fokozatosan kibontakozik egy új- fajta egység. Az egyének jelentékeny és egymástól igen eltérő különbségeket fejlesztenek ki, és különleges funkciókra specializálják magukat, ezek pedig egységes egészzé illenek össze. A társadalom már nem primitív egyének homogén tömege, akik többé- kevésbé hasonlatosak egymáshoz és egyformaságuk egyesíti őket. Ehelyett specialisták szervezett társadalma áll előttünk, akik mind teljesítik a maguk külön funkcióit: mérnökök, orvosok, tanítók, gyárosok és így tovább, és minden tevékenységük összeilleszthető szervezett egészé.

Minden tervben és eszményben, amely az emberiség jobb jövőjét festi, a lényeg mindig a magasabb fajtájú egység együttműködési lehetőségeinek értelmesebb és érzékenyebb művelése, egy olyan egységé, amelyet különböző egyének alkotnak, s ezek az egyének megosztják egymással különbözőségeiket az egész közösség gazdagítására.

A társadalmi fejlődés folyamán tehát múltbeli egységünk az egyformaság egysége volt, és benne homogén egyedek egymástól függetlenül azonos funkciókat töltöttek be. Jövőnk pedig, úgy látszik, egymással kölcsönhatásban álló részek egysége lesz, amely részek mind beleillenek a különböző, de kölcsönhatásban álló funkciókat betöltő heterogén egyedek összefüggő egységébe.

Ha ezeket az elveket egy igen sokkal nagyobb életciklus, egy egész világegyetem élete vagy életei eltávozása és visszatérése ciklusára alkalmazzuk, bepillanthatunk abba, hogy hogyan is lehetséges, hogy az Egységből jövőnk, és az Egységbe térünk vissza, és mégis különbözik egymástól az eljövétel és a visszatérés egysége.

A mi emberi állapotunk kritikus fázisa az eljövétel és a visszatérés igen nagy ciklusának. Az életnek olyan fázisa ez, amelyben végbemegy a nagy átmenet az egység egyik fajtájából az egység másik fajtájába. Az eljövétel ösvényéről még sok impulzus és szokás maradt meg, de már éppen befordulóban vagyunk a visszatérés ösvényére.

Ebből a szemszögből nézve az ember több, mint a földi emlősök egyik fajtája, sőt több, mint egy különös fajú értelmes lény. Az ember fordulópont az élet vagy életek nagy folyamán, új irányt vesz benne és sajátos a nyomás és a feszültség. Sőt még több az irányváltoztatásnál is. Az ember mélységes átváltozás. Alkímiai folyamat, amelyben múltunk erői és jövőnk erői, mindazzal együtt, ami összeférhetetlen bennük, együttműködnek valami egészen új dolog létrehozatalán.

Ezen a kritikus fázison, amit embernek nevezünk, a nagy előreáramlás folyamán minden életnek vagy életeknek át kell menniük. Az „ember” szónak ebben az értelmében, minden ember, minden ember lesz vagy minden ember volt- akár egybeesik ez a fázis olyan típusú testek viselésével, amilyen a mi mostani földi emberiségünk, akár nem.

Ha megvizsgáljuk annak a nagy változásnak gazdag és sokféle jelentőségét, ami az emberi életfázisban és rajta keresztül megy végbe, megtaláljuk a tragédia célját és okait.

4. A NAGY ÁTMENET

A fejlődésnek, az Egytől az Egyig haladásnak folyamatát úgy lehet elképzelni, mint egy hatalmas görbét, amely az Egységből, az élet Szívéből jön és a külső világba, a sokság világába lemerül, ismét fölemelkedik az Egységbe, ami az élet Szíve. Sokféle hasonlatot találtak a természeti folyamatokban, a lélegzésben, a szívverésben, az évszakok változásában, az emberi élet ciklusában és sok másban; itt azonban arról a ciklusról van szó, amelyik a világrendszer életének ciklusa; az eltávozás és visszatérés alapvető folyamatáról, amelyből minden egyéb ciklikus folyamat energiáját és jelentőségeit meríti.

A görbe lefelé irányuló részét az öntudatlan tökéletesség jellemzi, a felhők és kristályok, a fák és a vad teremtmények öntudatlan szépsége. A görbe fölfelé irányuló részét a tudatos tökéletesség jellemzi, az emberfölöttiség tökéletessége, amit a világ szentírásainak legmagasztosabb részei sejtetnek vagy leírnak, azok tökéletessége, akik valami módon már ezt mondhatják; „Én és az Atyám egy vagyunk”, és akik már a tekintély hatalmával szólnak.

A görbének a lefelé és fölfelé menő része közti ív az emberi állapot, amelyet a tudatos tökéletlenség jellemez, valamint az összeütközés az immár elhagyott állapot és a vágyott és megkezdett állapot között.

A görbe lefelé és fölfelé irányuló részei között igen sok egyezés van. A lények, akik a görbe fölfelé irányuló íven vannak, megszerezték a képességet, hogy tudatosan juttassák kifejezésre mindazt a kellemet, közvetlenséget és frissességet, mindazt az erőt, méltóságot és a szerkezet eleganciáját, amit az életek a görbe lefelé irányuló részén öntudatlanul kifejeztek.

Itt talán meg kellene jegyezni, hogy ezt a képet, a görbét, néha másra is és más céllal is alkalmazzák. A görbe fordulópontját sokszor az élet anyagba-merülése legmélyebb pontjának, az ásványi szintek is szokták tekinteni, amely kétségtelenül fordulópont. Jelenlegi célunkra azonban, amikor az emberiség állapotát értelmezzük, helyes, ha az emberi fázist tekintjük a fordulópontnak, a közbenső állapotnak; benne az életek nagy folyama, amely az Egyből jött, megáll és új meder felé fordul, megkezdve tudatos visszatérését az Egyhez.

A karmáról szóló rövid tanulmányban, amelyet rendszerint a „Világosság az Ösvényen” című könyvecskével együtt szoktak kiadni, az élet folyamatosságának kritikus, emberi állapotát kissé más, de alapjában véve hasonló képpel fejezik ki igen elevenen.

„Képzeld el velem együtt”- mondja a tanulmány szerzője- „hogy az egyéni lét kötél, és a végtelenségből a végtelenségbe nyúlik, és nincs kezdete és nincs vége, sem pedig meg nem szakítható. Ez a kötél számtalan finom szálból áll, amely szorosan egymás mellett fekszik és kötél vastagságát adja. Ezek a szálak mind színtelenek, tökéletesen egyenesek, erősek és egyenletesek. Ez a kötél, minthogy mindenféle helyen áthalad, különös baleseteket szenved. Igen gyakran megtörténik, hogy egy-egy szál beakad valahová, és ott marad, vagy pedig csupán erőszakosan elrántja valami egyenes útjáról. Akkor hosszú időre rendetlen marad, és megbontja az egésznek a rendjét is. Néha az egyik folt esik vagy elszíneződik, és a folt nemcsak hogy tovább is terjed, mint ahová esett, hanem a más szálakat is elszínezi. És ne feledd, hogy a szálak élnek- olyanok, mint a villamosvezetékek; sőt, inkább, mint remegő idegszálak. Meddig kell hát továbbterjednie a foltnak, a szakításnak? De a végén a hosszú fonalak, az eleven szálak, amelyek töretlen folytonosságukban az egyént alkotják, kikerülnek az árnyékból a napfényre. Akkor pedig a szálak már nem színtelenek, hanem

aranyosak; megint egymás mellett fekszenek, egyenesen. Helyre állt közöttük a harmónia; és abból a belső harmóniából észreveszik a nagyobb harmóniát.”

A szerző hozzá teszi még, hogy „Először is azt kell megérteni, hogy a jövőt nem önkényesen formálják a jelen különálló cselekedetek, hanem hogy az egész jövőendő töretlen folyamatos-sággal, a jellel van, mint ahogy a jelen is a múlttal van.”

Így folyik az élet folyama az öntudatlan tökéletességből a tudatos tökéletlenségen át a tudatos tökéletességbe.

Az átmenet bizonyos fokig megmutatkozik a fizikai szervezetekben is, amelyeket az élet éltet. A vad természetben az öntudatlan tökéletesség fokán általában egészség és életerő található. Ha a fizikai szervezet megbetegszik, a benne lakó élet a halállal rendesen hamarosan el is hagyja. A közbenső emberi fázisban, a tudatos tökéletlenség állapotában, a teljes egészség és életerő inkább kivétel, mint szabály. Olyan testek is használatban maradnak, amelyek csak félig, vagy háromnegyed részben alkalmasak; az értelem és a szív konfliktusai pedig helytelen irányba terelik vagy akadályozzák a testek életerőinek és energiáinak folyamatát, ezáltal pedig csökkentik hatékonyságukat és korlátozzák asszimilálhatóságukat. A leírások azonban, amelyeket az „istenekről”, a nagy lényekről kapunk, akik az élet Beavatottjai és Mesterei lettek, akik elértek a tudatos tökéletesség fázisához, mind azt mondják, hogy fizikai testük csodálatosan szép, egészséges, erős és rugalmas.

Az átmenet mégis sokkal inkább a tudat változása, mint a testeké, amelyeken át a tudat összpontosul. Azt mondják például, hogy a megvilágosodás elérésének három fokozata van. Először van az oktalanok egyformasága. Ezt találjuk a tömeglélekben és a primitív népeknél; nyilvánvaló, hogy az élet nagyobb folyamában az öntudatlan tökéletességnek felel meg. A vad természetben az az öntudatlan egyetértéssel azonos, amely révén a fajta minden egyede ugyanazon körülmények között azonos módon cselekszik. Másodszor aztán, az oktalanok egyetértése után jön az egyetértés hiánya azok között, akik a bölcsességet keresik. Ez az átlagos gondolkozó emberiség állapota. Végül harmadsorban következik a bölcsök egyetértése, azoknak a tökéletes testvérisége, akik bármennyire különböző vérmérsékletűek is, egyazon Valóságot látják minden mögött.

Az egyetértés két fajtája között van a jellegzetesen emberi állapot, az egyetértés hiánya azoknál, akik a bölcsességet keresik.

Érdekes, hogy az „egyetértés” szó angol megfelelője, a „unanimity” /ejtsd: Junenimiti/ , ha elemezzük, magában foglalja nemcsak az értelem, hanem a lélek egységét is. A vad természetet a „csoportlélek” élteti. A csoportlélek adja meg a teremtmények nagy csoportjainak egységét és egyöntetűségét. Egy madársereg tökéletes egyöntetűséggel emelkedik föl, fordul és lendül, mert egy csoport-akarat élteti, az szinkronizálja tevékenységüket olyan pontossággal, ami még a leggondosabb trenírozott emberi atlétacsoportnál, katonai alakulatnál vagy balett csoportnál is lehetetlen volna.

A szellem, az isteni egyéniség, az emberi Monád, nem vesz közvetlenül részt az élet ama világaiban, amelyek az emberit megelőzik, sőt még az emberi világ legtöbb tevékenységében sem. A Monád kezdetben csak „kapcsolatokat” teremt, csak köteléket formál azzal, ami a különálló létezés világában végbemegy. Aztán, miután megteremtette a kapcsolatokat, visszatér a csöndbe és a sötétségbe. Mintha csak bevetette volna horgát a különálló létezés vizeibe, visszavonul a saját gondolataiba és vár, mint a halász, hogy a hal bekapja a horgot. Közben az emberiség azért harcol, hogy lassanként uralmat szerezzen a világok fölött, amelyekben él; már individualizálódott, de még nem individualizálódott a teljesen isteni egyéniséggé, a Monád egyéniségévé.

Amikor eljön az isteni egyéniség napja, a különálló én megtudja, hogy nem más, mint az egyetlen Én. Akkor aztán a fölemelkedett és istenien individualizálódott emberi lényeket, az élet Mestereit, ismét a lélek egysége töltheti be. Mindegyikük teljes és független egyéniség, tökéletesen együtt tudnak működni és szinkronizálódni, mint egyetlen teljes egésznek részei. Néha a mennyei Emberek szokták nevezni az olyanok csoportjának specializált egységét, akik elérték a bölcsek egyetértését. És ahogy minden élő szervezet, amelyet a tudomány ismer, titokzatos módon több mint összetevőinek összessége, amelyekké szét lehet bontani, A Mennyei Ember sem pusztán összetett szervezet, hanem élő és lelkes Lény, aki titokzatos módon több mint az egyéniségeknek összessége, akik személyiségének mintegy erőközpontjait vagy idegközpontjait képezik.

Sokféle módon találhat kifejezésére a bölcsek egyetértése egy olyan lelki egységben, ami bensőségesebb, mintsem hogy mi elképzelhetnénk; de a Mennyei Ember fogalma közelebb hozza hozzánk ennek a magasabb fajtájú egységnek elvét, és ez az egység igen különbözik ama ösztönös egységtől, amely egy-egy csoport vadonélő teremtményt egyforma visszahatásokkal és válaszokkal lát el.

Az életek folyásában tehát az emberi fokozat így átmenetet jelent az egyik csoportéltető princípiumából a másikba. Megint csak változást jelent az egyik fajta egységből a másik fajtává, az egyformaság egységéből az olyan egymáshoz kapcsolódó részek egységévé, amelyek egyetlen teljes egészet alkotnak.

5. AZ EMBERI MOTÍVUMOK

Az átmeneti emberi fokozat összeütközéseit és tragédiáját különös világossággal lehet látni, ha az átmenetet az egyik fajta motívumokból a másik fajta motívumokba való átmenetnek tekintjük.

A konfliktus és a tragédia lényege a kettősség, az emberi állapotot pedig mindig különféle kettősségek fényében vizsgáljuk. Ha a fejlődést az élet és forma kettőssége szerint szemléljük, akkor az élet, formákat vesz fel, és bennük lakozik avégből, hogy uralmat szerezzen fölöttük és a visszahatás, és kifejeződés képességeit szerezze meg általuk. Amikor az egyes formák már nem képesek kellőképpen szolgálni ezt a célt, az élet visszavonul belőlük és meghalnak. Néha talán egy egész fajta kihál a szervezeteknek, még sincs veszteség. A kifejeződési képesség, amelyet az élet e formákban szerzett, megmarad, és más formákban talál magának alkalmat a megnyilvánulásra. Az igazi folyamatosság a természetnek inkább az élet oldalán van, mint a forma oldalán, bár természetesen, megvan a forma oldalán is az örökletes folyamatosság, mert a formák előző formáktól születnek.

Az élet és forma e kettőségét a szellem és anyag kettőségének is lehet mondani. Az élet eltávolodási fázisában a szellem anyagiasul. A visszatérés fázisában az anyagnak kell spiritualizálnia.

Eleinte, a szellem és anyag egyensúlyi állapotában, az élet és forma egyensúlyában, minden az anyagnak vagy formának, a szellem vagy élet ellenlábának kedvez. Az élet hozzá van kötve, és be van börtönözve a formába, és csak lassan tanulja meg, hogy miként formálhatja a testeket a maga céljaira és kifejeződésére. Ekkor az anyag törvényei és a forma törvényei vannak túlsúlyban minden olyan ösztönzés fölött, ami a bennük lakozó élet vagy szellem tulajdonságaitól származnék.

Ez az egyensúly azonban lassankint megváltozik. Az élet egy kicsit több kifejeződési lehetőségre talál, amikor belép a növényvilágba, mert ott a formák sokkal rugalmasabbak, mint az ásványiak. Nyomást, lökést tapasztal, szimmetriát, és a külső behatásokra gyorsabb válaszolást, sokkal nagyobb bőségben tapasztal a növényi, mint az ásványi testekben. Az élmény és válaszadás alkalmai még nagyobbak az állatvilág testeiben, formáiban, hiszen azok még mozgékonyabbak és érzékszerveik vannak. Az élet és forma társulásában itt már nem olyan mély börtönben van az élet. Kifejeződését azonban mégis csaknem teljesen a forma határozza meg. A forma lehetőségeinek fölhasználása és megnyilvánulása itt sokkal gazdagabb, de a forma még mindig megköti az életet, kivált pedig a forma, a test törvényei, amint az ösztönön át megnyilvánulnak.

Aztán eljön az emberi világ. Itt egészen új tényező merül föl, az egyéniség vagy öntudat. Amíg az anyag vagy a forma volt a domináns partner, a természet engedelmeskedett az ösztön törvényeinek, azoknak a törvényeknek, amelyek az élet által lakott formák szervezetében voltak megadva. Egész fajok cselekszenek ugyanolyan módon. Ez a tendencia az emberiségben is nagymértékben meg van még. A visszahatások ösztönszerűen egyformák emberi életünk nagy részében, főképpen a tömeg lélekben, az oktalanok egyetértésében. Mindazáltal erősen mutatkozik még egy új képesség is, a megfontolt, egyéni választás képessége.

Amint a megfontolt, egyéni választás képessége fölmerül az emberiségben, lassankint átbillen a mérleg az élet vagy a szellem javára, a formával vagy anyaggal szemben. Az egyén, aki maga képes választani, elérte az egyensúly állapotát. Addig a benne lakozó élet kénytelen volt az anyagi forma törvényeihez alkalmazkodni; most azonban kezdi eszközéül tekinteni az anyagifor-

mát, kezd rajta uralkodni és használni őt. Eddig a szellem anyagiasulásának voltunk tanúi; most az anyag spiritualizálódásának kezdetén vagyunk. Most már hazafelé fordultunk.

Az emberiség ebben a tekintetben is kritikus fázis és átmenet az életek nagy folyamában a természet világain keresztül. Az embert ellentétes erők ostromolják és két különböző indítékrendszer, ösztökélésével küzd. Az egyik ösztön hatalmas ereje, a lakóhelyétől szolgáló forma automatikus visszahatásai; a másik a saját ébredező vágya arra, hogy maga válasszon.

Az összeütközés igen mélyre megy az emberi életünkben. A természetnek az emberit megelőző világában, az ásványi, növényi és állati világban, ahol az ösztön uralkodik, a törvény, amely benne van a formákban és szervezetekben, ott nagy a szépség és az egyszerűség. A vadon élő lények öntudatlan tökéletessége, a kellem és spontaneitás, mind abból származik, hogy teljesen hiányzik belőlük a belső konfliktus, teljesen hiányzik belőlük az indítékok konfliktusa. Azáltal, hogy egyszerűen csak az ösztön törvénye van bennük, túlsúlyban, az összes erők bármely helyzetben vagy bármelyik egyedi teremtményben a legegyszerűbb és a leggáttalanabb úton nyilvánulhatnak meg. Az emberiségben azonban a helyzetek és egyének erői összebonyolódtak, és nem találják meg a legközvetlenebb és legegyszerűbb utat a kifejeződésre. A választás és az ösztön, a szabadon választott cselekvésmód és az automatikus visszahatás állandó, kényelmetlen konfliktusban van egymással.

Az emberi életből ennek folytán hiányzik a vad természet szépsége, és a költő méltán írhatta, hogy „tetszik minden látvány, csak az ember aljas”. Valljuk meg őszintén, mi emberek nem vagyunk oly szépek, mint a vad természet teremtményei. Ezekben a mi testeinkben, amelyek oly gyakran elromlanak, kevés van egy antilop, egy fenyőfa vagy a vadon élet bármelyik formájának szabadságából és eleganciájából. Még a fizikai szinten is ritka az igazán szép férfi vagy nő.

A teozófia azonban azt állítja, hogy mindegyik szinten szépek tudunk lenni, hogy megelhetjük magunkban ugyanazt a kellemet, frissességet és visszahatásaink ugyanazt a célszerűséget, amit a vad természetben találunk. A bennünk lakozó élet átment a vad természet formáin és öntudatlanul kifejeződésre juttatta valamikor mindazt a kellemet és tökélyt. Most pedig, amikor megkezdjük a görbe fölfelé vezető ívét, meg kell tanulnunk, hogy kimutassuk mindazt a szépséget és ugyanazzal a közvetlenséggel, és benső egységgel cselekedjünk, nem öntudatlanul, mint a vad természet, hanem tudatosan, és mert azt választjuk.

Amint a mérleg átbillen és a szellem, vagy élet kerül túlsúlyba az anyaggal vagy formával szemben, megnyílik számunkra a lehetősége annak, hogy tudatosan mutassuk a vad természet minden szépségét, mindazt az erőt és rugalmasságot, mindazt a túláradó életerőt és tökéletes fölépítődést, mégpedig nemcsak testileg, hanem egész természetünkben.

A szellem vagy élet növekvő túlsúlya szemléleti változást jelent. Az élet egy, és minden élet, ami a természet formáiban és az emberiségben lakozik, végeredményben egy élet, egy forrásból jött, egy a célja. Az, hogy a mérleg életünkben a szellem vagy oldalára billen, azt jelenti, hogy mindjobban a szellemet hagyjuk szóhoz jutni, ami közös bennünk minden más élettel, és ennél fogva fölismerjük, hogy minden élet mindjobban beleilleszkedhetik egyetlen eleven és életképes egészbe, amelynek összetevőrészei mind harmóniában vannak egymással. Erre a fölismerésre nemcsak az értelem jut el, hanem az ember egész természete. Más szóval, mindjobban képesek leszünk bensőséges, és mégis átfogó, és személytelen szeretetet érezni minden iránt.

A világ vallásainak szentírásai-és hagyományaiban bőségesen vannak leírások Azoknak ragyogásáról, boldogságáról és tökéletességéről, akik már teljesen elérték ezt az állapotot, de a sok-sok szolgálatról is, amelyeket szüntelenül tesznek az emberiségnek.

Az emberiség nagy tömegei azonban még mindig abban a zord középső állapotban vannak, ahol az indítékok kétfélesége kínozza őket; és ebben a konfliktusban van a tragédia. Az emberiség szorult helyzetét Pál apostol panasza foglalta össze: „Nem teszem a jót, amit tenni szeretnék; de a rosszat, amit nem akarok, azt megteszem. Mikor pedig azt teszem, amit nem akarok, nem én cselekszem azt, hanem a bennem lakó bűn. Azt a törvényt találom, hogy mikor jót akarok cselekedni, a rossz van velem. Mert én örvendezem az Isten törvényének a belső ember szerint; de látok más törvényt tagjaimban, amely a lelkem törvényével harcol és a bűn törvényének rabságába, vet engem, ami a tagjaimban van. Óh, és szerencsétlen! Ki szabadít meg a halálnak ebből a testéből?”

6. AZ ÉLET HÁROM FÁZISA

A földi fejlődés nagy ciklusában jól látható a három nagy fázis menete: az öntudatlan tökéletesség, a tudatos tökéletlenség és a tudatos tökéletesség. Az első kettő egészen nyilvánvaló. A harmadik ritkábban látható megnyilvánultan, ám a nagy szentírások leírják, a misztikusok néha megpillantják, néhány nagy tanító és az élet mesterei életében pedig valóságosan is kifejezésre jut.

Ez a három egymás utáni állapot minden időbeli folyamatban megtalálható. Mindennek van kezdete, közepe és vége, tavasza, nyara és ősze. Egyetlen emberi élet ciklusában is megvan ez az egymás utániség. A gyermekkor, a maga nemében, az öntudatlan tökéletesség korszaka. Voltaképpen összefoglalása a faj előző fejlődésének a vad természet világain át és az emberiség korai társadalmi fokaiban. Aztán következik a serdülőkor, az én-tudatosság, az önkritika, a kettősség és a konfliktusok időszaka. A serdülő még nem nőtt ki a gyermekorból, a felnőtt-kort pedig már észrevette, de még nem valósította meg teljesen. Gyermekes és felnőtt indítékok között hanyódik ideoda. Végül jön a teljesen felnőtt állapot, ez azonban olyan fázis, amit még ritkán találunk meg földi emberiségünkben.

Kisebb ciklusok szolgálják a tapasztalatokat, amelyek révén az életek be tudják fejezni a nagyobb ciklusokat, és mindegyik ciklus, akár nagy, akár kicsiny, részleteiben és fázisaiban, bizonyos mértékben szimbolikusan azonos egymással. Ha meg tudunk valamit az egyik ciklusról, meg tudunk valamit az összes többről is.

Innen van, hogy az egyén életciklusának korai fokozatain megismétli a típus múlt fejlődését. Biológiai szinten az emberi magzat megismétli a fizikai forma korai fejlődését a primitív hüllőfázisokon keresztül. A világba, mint egy kis állat születik meg, és a növekvő gyermek végigmegy a lélektani fejlődésnek azokon a fokozatain, amelyek a társadalmi fejlődés kezdetleges fázisainak felelnek meg.

Az emberi élet egy pontján aztán megszűnik a múlt ismétlése és meglassúbbodik az intelligencia nyilvánvalóan gyors fejlődése. Az ember megszilárdul azon a fokon, ami igazi fejlettségének megfelel, és élete hátralevő részében haladása bizonyos mértékig abból áll, hogy új területeket tör fel magának.

A megszilárdulás a legtöbb embernél valahol a serdülőkor korai vagy középső szakaszában áll be. Az emberiség nagy tömegei még ma is serdülőkori problémákkal küzdenek, és olyan kellemetlen helyzetekbe vannak bonyolódva, amelyek nekik inkább külsőknek látszanak, nem pedig benső természetből származó, tudatosan fölismert problémákba. Az igazi felnőtt állapot tulajdonságai és lehetőségei még nem találtak aktív kifejeződésre ebben a világban.

Ennek az igazán felnőtt állapotnak elérését tartja a teozófia a mi emberi fejlődési ciklusunk céljának. Az igazi felnőtt állapot belépést jelent a bölcsék egyetértésébe, a Nagy Testvériségbe, öntudatos belépést egy teljes egészbe, amit különböző, de egymással szorosan kapcsolódó és egymástól kölcsönösen függő egyének alkotnak. Belépés ez a mi jövőnk „csoportlelkünkbe” és egy szolgálatba, amely egyúttal tökéletes szabadság is, mert legmélyebb és velünk született tulajdonságaink és képességeink mindenki számára páratlanul kielégítő módon találnak benne kifejeződésre.

A hosszú tapasztalás lassú ciklusain át mindenki elérheti a felnőtt állapotot; azok számára azonban, akik nem szeretik elhúzni a dolgokat és az út mentén játszodozni, van egy gyorsabb út is, amelyen a hosszabb ciklusok tapasztalatait rövidebb ciklusokban, de intenzívebb étellel, meg lehet szerezni.

A nagy átmenetet, ezt a sokszor tragikus átmenetet, a tudatos tökéletlenségen, mint közbenső szakaszon át, a tudatos tökéletességbe nem időben, vagy külső jelekkel jelezhetően és mérhetően éljük át, hanem a tapasztalatok asszimilálásában és az átélések intenzitásában. Az átmenetnek meg kell lennie, akár rövid, akár hosszú idő alatt. Az egyéni embernek és emberi fajnak is tovább kell jutnia az ösztönös és automatikus visszahatás indítékaitól odáig, ahol a szeretet, a szabad választás és az öntudatos cselekedet adja neki indítékait, a gépies egyformaság egységétől a szabad és egyénien különböző, de kölcsönösen összetartozó egyéniségekig.

Azt mondják, hogy mikor valaki kezdi maga kormányozni a saját életét és beavatják a Nagy Testvériség alacsonyabb rendjeibe, e szavakat szokták használni: „Most beléptél a folyamba; bár hamarosan elérned a túlsó partot”.

Érdemes ezt a metaforát szó szerint megvizsgálni. Először is, amint mondani szokták mindnyájan „a tengeren” vagyunk. Aztán belépünk a folyamba, a nagy áramba, ami a part felé halad. Amint –még mindig a vízben úszva- közeledünk a parthoz, vannak pillanatok, amikor lábunk már a szilárd talajt érinti. Azután jön az a kellemetlen közbenső állapot, amikor a talaj a lábunk alatt nem hagy rendesen úszni, a körülöttünk levő víz pedig megakadályoz abban, hogy talpra álljunk és menjünk. Két világban vagyunk, a dualitás állapotában. Végre aztán sikerül valahogy fölmerülni a vízből és kísétálni a szárazföldre.

Ez a három fázis: először a vizes, amikor még nagyrészt annak az elemnek törvényei bánnak velünk kényük-kedvük szerint, amelyben élünk, másodszor a közbenső, az átmenet az egyik életmódból a másikba, amikor a két világ ellentétes erői között hanykolódunk, majd a harmadik és végleges fázis, amikor már a szárazföldön járunk egyenesen és céltudatosan, - igen jól szemlélteti azt a három fázist, amelyik meg van a tevékenység minden ciklusában, még a legkisebben is és a legrövidebben is.

Ha pedig maradéktalanul és kellőképpen végig csináljuk a tevékenység kisebb ciklusainak fázisait, jobban végig tudjuk majd élni szimbolikus megfelelőiket a nagyobb ciklusokban; és ha a kisebb ciklusokban intenzív és koncentrált éberséggel és öntudattal élünk, nagydarabot ki lehet kerülni abból a lassú utazásból, amiben az emberiség nagy tömegeinek alkalmasint része lesz. A jóga és az önfegyelmzés különböző fajtáinak célja éppen az, hogy megtanítsa erre a teljesebb és öntudatosabb életre minden ciklusban, főképpen pedig a közvetlen és tényleges jelenben.

7. IGAZSÁGOS-E AZ ÉLET?

Jelenünk konfliktusát és jövőnk pompáját úgy láthatjuk és érthetjük meg, ha tanulmányozzuk az élet bármelyik nagy problémáját, amely jelenlegi átmeneti állapotunkból származik. Ezt a kritikus állapotát a természetnek, a nagy ciklus középső fázisát, a mi emberi állapotunkat az teszi különösen élessé, hogy közben mi a sűrű fizikai körülmények közt leledzünk. Úgy tetszik, hogy ha ez az átmenet olyan individualizációból keletkezett volna, amelyik a fejlődés kevésbé sűrű testeiben történt, aránylag kevesebb összeütközéssel ment volna végbe. Az emberiség azonban úgy választott, hogy nem az angyali és éteri utat követi, hanem ehelyett a sűrűtestű állapotban él, ahol az öntudatlan tökéletességből a tudatos tökéletességbe való átmenet konfliktusai különösen szilárd és ellenálló formákban fejeződnek ki.

Konfliktusos állapotunkban ezek a tömör fizikai kifejeződései alkotják társadalmi és gazdasági rendszereink, valamint személyes fizikai életünket is; és ha ezek körül vizsgálódunk, akkor mehetünk csak tovább mélyebb okaik megvizsgálásához. A természet és a tragédia céljának értelmezését a vallásból, vagy a teozófiából gyakran olyan kérdések váltják ki, amelyek a külvilág állapotára vonatkoznak. Az egyéni szempontot képviselik és egyúttal az egyéni szempont korlátozását is magukban foglalják.

Hogy még jobban megvilágítsuk az emberiségnek ezt az átmeneti állapotát, amiből a tragédiák keletkeznek, röviden áttekintjük itt az összeütközések két fajtáját, amelynél az ilyen kérdések fölmerülnek. Olyan területek ezek, ahol a személyes problémák és kérdések hamarosan egyetemesebbekhez vezetnek. Ez a két terület, vagy a gondolkodás két témája, az igazságosság és a szabadság. Mindkettőnek van személyes jelentősége, társadalmi, vagy közösségi jelentősége, és egyetemes jelentősége is.

Amikor szárazföldön, vagy tengeren valamilyen nagy szerencsétlenség történik, vagy amikor magánéletünkben valamilyen különösen nagy baj ért bennünket, hajlamosak vagyunk feltenni a kérdést: „Igazságos-e az élet?” Elkezdünk azon gondolkodni, hogy vajon a dolgok, amelyek történnek, nem csak egyszerűen önkényesek-e és értelmetlenek, van-e bennük egyáltalán valami méltányosság, valami tisztesség és tekintet az egyénre? Néha nem csupán eltűnődünk ezen; szenvedélyesen kikelünk a dolgok ellen, amelyek velünk, vagy másokkal történnek.

Bizonyos pszichológiai szinten van az igazságosságnak egy korlátozott törvénye, aminek működése megfigyelhető. Ma már kezdjük fölismerni, miként okoznak helytelen emberi viszonylatok különféle egészségi zavarokat, mint vezethet a harag, vagy a féltékenység emésztési zavarokhoz, a fogak romlásához, stb. Ez bizonyítéka annak, hogy az ok és okozat törvénye működik az életünkben, de még nem bizonyítja, hogy az élet tágabb értelemben is igazságos. Az emberek arra keresnek bizonyítékot, hogy nem csak a közvetlen személyes kapcsolatok korlátolt és rövid életű területén van igazság, hanem az élet tágabb területein is. Azt szeretnék például érezni, hogy mind a közösségek, mind az egyes emberek tekintetében jó dolguk lesz a jóknak és rossz dolguk a rosszaknak. Azt szeretnék érezni, hogy a derék emberek életét siker, a kellemetlenekét pedig balsiker kíséri.

Közelről szemlélve a dolgot, aligha látni azt, hogy valahol léteznék a dolgoknak ez a kellemes állapota. Tisztességes emberek nélkülöznek, és gazemberek dúskálnak. Jóindulatú erőfeszítések kudarcba fulladnak, de a mohó vágy a hatalom után kielégül. Persze a gonoszoknak sem megy mindig jól, sem pedig a jók nem szenvednek mindig enyhülés nélküli balszerencsétől. Gyakran meglepetéssel, örömmel látjuk, hogy a becsületes ember, aki megteszi a tőle telhetőt, igen jól érvé-

nyesül az életben. Mindazáltal tény, hogy sok rossz embernek megy jól a sora, és sok jó embernek nehéz az élete; és nem tudjuk megtalálni az életben az igazságosságot – oly törvényszerűen, hogy mindig számítani lehetne arra, hogy minden erényes törekvésnek jó vége lesz.

Ennek a nehézségnek megoldásképpen – amely nehézség útját állja annak a megállapításnak, hogy az élet igazságos – réges-régtől fogva azt tételezték föl, hogy ha szemügyre vesszük magunk körül az emberi életet, nem látjuk egész ciklusát. Ezt a gondolatot rendszeresen a pre-existencia tanával fejezték ki, amely szerint az ember már előbb is létezett, vagy ebben az állapotában, vagy valamilyen másban, a jelenlegi életébe való megszületése előtt valamikor. Más szóval, mielőtt megszülettünk volna, már tevékenykedtünk és már belementünk olyan kötelezettségekbe, hogy most jutalmul lehetőségeket, büntetésül pedig meghiúsulásokat kapjunk.

Még ez a nézet sem oldja meg azonban az élet látható igazságtalanságának problémáját, noha sok részletét tisztázhatja. Ha lassankint meg akarjuk érteni az igazság, vagy az igazságtalanság problémáját, először el kell bírálnunk a mértékeket, amelyek szerint mi magunk igazságosnak, vagy igazságtalannak ítéljük az életet. Az életben mi azt az igazságosságot keressük, ami a mi emberi igazságfelfogásunk kivetítődése. Elménkben elképzeltük, milyen ember az, akit igazságosnak neveznénk, és nem vagyunk biztosak benne, hogy azok az emberi tulajdonságok megvannak-e a természetben és a dolgok összességében. Ez rendszerint annyit jelent, hogy az ember eltűnik, vajon megkap-e „ő” az élettől annyit, amennyit belépett. Vagyis mi az élet igazságosságát az „én” mértéke szerint ítéljük meg, amelyet öncélnak tekintünk.

Hogy megvizsgáljuk, ésszerű-e ez, vagy sem, nézzük az élet igazságosságát most nem az „én”, hanem valamely más tárgy szempontjából, például valamilyen háztartási eszközéből, amelyet bizonyos célra hozunk létre, bizonyos célra használunk és aztán, amikor nem tudja többé azt a célt szolgálni, elpusztítjuk. Az ilyen tárgy eszköz, nem pedig cél. Nem törődünk azzal, igazságosak vagyunk-e a tárgyhöz, amelyet használunk, s aztán eldobunk. Önmagában nem tarjuk célnak, hanem eszköznek. Mégis, amikor emberi személyiségünkről van szó, hajlandók vagyunk rá, hogy azzal hízelegjünk magunknak, hogy az a személyiség cél, nem pedig eszköz, és ennél fogva egész másféle igazságosságra tarthat igényt.

Minden nagy vallás azt állította valamely formában, hogy az emberi személyiség önmagában nem cél, hanem eszköz. Hiszen nincs olyan rengeteg sok cél a világegyetemben. Végző fokon csak egy cél van, ama végző Valóság célja, amelyet bizonytalanul Istennek nevezünk. Az egyetlen cél talán ezernyi titkos sugallatban és mozgásban fejeződik ki életünkben, de végző fokon egy marad. Az élet perifériáin sokaság van; de mindennek szívében, központjában csak egy élet van, és sokféleség csakis az Egy kedvéért létezik.

Amint az emberi élet mind szilárdabban megveti a lábát a visszatérés útján, új fogalmat nyer az igazságról, mint ahogy az indítékoknak is új fajtáját éli át. Az, az igazság-fogalom, amelynek alapja a különálló és szükségszerűen versengő egyének egymásközi viszonyainak rendezése, amely egyének mind egy-egy cél önmagukban is, átadja helyét egy új elgondolásnak, amely mindegyik egyént úgy értékeli, mint aki az élet egyetlen célja elérésének egyedülálló, páratlan eszköze.

Amikor az emberi egyéniségek maguk az öncél, akkor természetesen egyenlő értékű céloknak kell, hogy tekintessenek, alapvető szükségleteikben egymással azonosak, valamint az igazságban is, amelyhez joguk van. Az ember értéke és méltósága, paradox módon, óriási mértékben megnövekszik, amikor az emberi egyéniséget cél helyett eszköznek tekintjük; mert az egyén, mint eszköz, egyedülálló, páratlan, és a neki jogosan kijáró igazságnak alkalmazkodnia kell az ő páratlan voltához, amellyel az élet végcéljához hozzájárul.

Az igazságnak ez az új fogalma némileg hasonlít ahhoz az igazsághoz, amelyre az anarchisták törekusnek; nem érhető el azonban pusztán azzal, ha lerombolunk kényszerjellegű társadalmi szervezeteket, amelyek az igazságnak más és ellentétes felfogásán alapulnak. Csak akkor jelenhet meg életünkben, ha megtapasztaljuk a magasabb rendű indítékokat, és belépünk a bölcsék egyetértésébe. Elvászthatatlan az olyan életszemlélettől, amely nem a dualitáson, a kettőségen alapul.

A visszatérés útján a mi emberi életünknek az a felismerés a rendeltetése, hogy sokaságunk nem más, mint az Egy kimeríthetetlen teljességének kifejeződése, valamint az, hogy fölfedezük: az életnek ugyanaz a szíve lakozik mindenki és mindenben. Ha az emberek rájönnek, hogy mik ők voltaképpen belül, és mindörökké, tudni fogják azt is, miként halad az élet óriási folyamata tökéletesen igazságosan és tökéletesen hozzá alkalmazva az eszközöket a célhoz.

Egyelőre azonban az emberiség átmeneti állapot az igazság két szemben álló rendszere között, mint ahogy átmeneti fázis az indítékok két fajtája és az egység két fajtája között is.

A vad természetben az lesz az első, aki gyors, és az győz, aki erős, és ott az egyedek győznek, vagy elpusztulnak, de sohasem tesznek föl kérdéseket az igazságosságról, vagy jogaikról, és nem pusztán csak azért, mert nincs meg a képességük és az értelmük, amivel e fajta kérdéseket megfogalmaznák. Az értelmileg haladottabb állatok között előfordulhat némi összehasonlítás és féltékenység, de mindez a versengés és összeütközés síkján marad és nincs benne szerepe az igazság elvének.

Az emberi igazságosság nagy részben egy megosztott éntől származik; a személyiség egyik része különáll a másiktól, és úgy ítéli meg annak helyzetét. Az elvi, vagy fogalmi gondolkodás, az olyan gondolkodás, amelyik némileg tekintetbe veszi a dolgok egységét és teljességét és egymástól való függését, már fölébredt az emberiségben; azonban a versengő különállás szolgálatába van állítva, az pedig gyakran megtagadja a teljességet. A dolgok teljességének ez a fölismerése egy nap nem lesz pusztán fogalmi többé. Nem lesz már csupán az értelem dolga, hanem mindent átható intuícióvá válik, közvetlen tudássá, és részt vesz majd benne az ember egész természete; belőle származnak majd az egész ember indítékai, és minden tettét azzal a teljességgel és pontossággal fogja inspirálni, amit az ösztön mutat a vad teremtmények indítékainál.

A megosztott lélek azonban szükséges átmeneti fázis. A legfőbb dolog egyike, ami az embert szembeűnően megkülönbözteti az állattól, az a feltűnő képessége, hogy figyelmét egyszerre két, vagy több dolog közt oszthatja meg, beleértve az emlékezést is. Ebből származik az összehasonlítás és a fogalmi gondolkodás, és az a nyiladozó képesség, hogy elképzelje egy olyan végcél lehetőségét, amelyhez az egyén csak eszköz. Az összehasonlító gondolkodás, az a képesség, hogy ugyanazt tegyük elménkkel, amit a földmérő mérnök végez theodolitjával, hogy t. i. egynél több megfigyelést tesz egy tárgylencsével /?/, az teszi lehetővé, hogy az egészről fogalmat alkossunk és képessé az emberiséget arra, hogy öntudatosan átélje az élet egységét, új indítékok és új boldogság korszakába lépjen.

Most azonban még nagy zűrzavarban élünk, közbenső állapotban az egység két fajta között, az elvi indítékok, az alacsonyabb rendű és versengő ösztön és a magasabb rendű és egyesítő intuíció között. Szabad tévednünk, és magunknak kell fölfedeznünk a dolgokat. Nem az a sors vár ránk, hogy gépies mechanizmusokként jussunk el az előttünk álló egységbe, hanem mint egyedi és páratlan egyének, akik szabadon választanak, és akiket a megértés és a szeretet vezérel. Szabadságunk maga is az Egy végtelen teljességének és változatosságának, kimeríthetetlen és bensőséges

frissességének és spontánságának kifejeződése, az Egynek, akiről a költő írta: „Ha hozzám repülnek, én vagyok a szárnyuk.”

8. FÉLÜNK A SZABADSÁGTÓL

Az élet igazságosságát illető kérdések rendszerint magukba foglalják a szabadságra vonatkozó kérdéseket is.

Az élet gyakorlatai dolgaiban a szabadság paradoxonokkal teli téma. Úgy találjuk, hogy nem tudunk sem egyszerűen a szabadság mellé állni, sem ellene lenni.

Emellett a civilizáció a szabadság bizonyos fokú korlátozása révén halad. Az emberi társadalom szerveződésével az egyéni képességeket és tehetségeket mindinkább úgy irányítjuk, hogy a közösség szükségleteit szolgálják. Ez az irányítás korlátozás ugyan, de nem a szó szoros értelmében. Inkább az egyéni képességek kiváltását kellene jelentenie és azt, hogy több alkalmat nyújtunk az egyéni kiválasztódás kifejeződésére. Negatív oldalán azonban azt jelenti, hogy gátat vetünk a primitív emberek összefüggéstelen fegyelmezetlenségének.

Régen, amikor a francia forradalom eszméit hangoztatták, azt tartották, hogy a szabadság azt jelenti, hogy mindenki teheti, amit akar, ameddig nem ütközik össze senki mással. Ma már tudjuk, milyen gyorsan csökken azoknak dolgoknak a száma, amelyeket anélkül tehetünk, hogy mások életébe avatkoznánk velük. Nemcsak azt fedezzük fel, mily szorosan függünk egymástól, társadalmilag és gazdaságilag, hanem fölfedezzük pszichológiai függésünket is egymástól. Ma már tudjuk, hogy nemcsak azzal befolyásolunk másokat, amit mondunk vagy teszünk, hanem azzal is, ami vagyunk. Ezt különösen a gyermekekkel való viszonyunkban ismerhetjük fel. Nemcsak külső cselekedeteinkkel és szavainkkal vagyunk rájuk befolyással, hanem azzal is, amit elfolytunk: féltékenységünkkel, neheztelésünkkel, vagy bármi szégyenteljes titokkal, amit elménkben, szívünkben vagy jellemünkben rejtgetünk. Sokkal inkább befolyásoljuk őket azzal, amik vagyunk és igazi erkölcsi elveinkkel, mint azzal, aminek gondoljuk magunkat, vagy nézeteinkkel. És noha befolyásunk a felnőttekre csekélyebb, mint a gyermekekre, mert a felnőttek pozitívabbak és bizonyos ellenállást fejlesztettek ki a mi befolyásunkkal szemben, ez a befolyás mégis hasonló; jellemünk fényei és árnyékai és az, amit titkon hordunk a szívünkben, minduntalan kivetítődik a körülöttünk lévő világra.

Annak ellenére azonban, hogy mindinkább rájövünk arra, amit e fölismerés közben teszünk, egyúttal előmenetel egy új és magasabb rendű szabadság felé. Az élet fejlődésének nagy folyamában az emberi fok átmenet a szabadság egyik fajtájából a másikba, mint ahogy átmenet az egység egyik fajtájából a másikba, az indítékok egyik fajtájából a másikba, az igazság egyik fajtájából a másikba, és az egyik tökéletességből a másikba.

Amint az életek áthaladnak a vad természet világain, képességeik szerint élvezik a vadon élet szabadságát, a dzsungel, vagy a tenger, vagy a levegő szabadságát. Ez természetesen olyan szabadság, amelyik az ösztönnel kapcsolatos és minden fajnál ösztönének jellege és működési területe korlátozza.

Az ösztön törvényei ama formák törvényei, amelyekben az életek élnek. Az élet megnyilvánulásához formára van szükség. Az egy Élet, ami a világot élteti, lehet, hogy saját mibenlétét tekintve feltételek nélkül való; A feltétel nélküli lét azonban a mi számunkra nem-létezés, és az életnek a megnyilvánulásához és a megismerhetőséghez arra van szüksége, hogy valamely forma korlátozza és meghatározza.

Így tehát azt mondhatjuk, hogy bár bizonyos értelemben igaz, hogy a fejlődés teremt, helyesebb úgy fejezni ki a dolgot, hogy a fejlődés föl fedí a dolgokat. A végtelen potencialitásból formák fejlődésén keresztül mind több és több tud kifejeződni. Még fizikai tekintetben is úgy látszik, hogy

az ősi genetikus tényezők sorozata mintha a konstruktív változatok végtelen sok féleségét hordozná, potenciális és kiváltandó sokféleséget.

Ez megegyezik azzal a képpel, amit a teozófia és a nagy vallások adnak az életről. Az egyetlen Valóság- abból a célból, hogy előbbre vigye ezt a hatalmas művészeti alkotást, amit világegyetemnek nevezünk, vagy úgy is mondhatnánk, hogy a nagy meditációban, amelyben a Valóság változtatja, növeli és kimutatja saját természetét –az egyetlen Valóság tehát, a sokféleség fátylát ölti magára, abba a sok formába és szervezetbe öltözteti életét, amit magunk körül látunk. Amíg élete egészen anyagiassult, az életek az eltávozás, a keresés ösvényén járnak.

Az élet az ásványi állapotban teljesen belé burkolódzott a formába. A fizikai tudatnak a növényvilágban kell fölbrednie és akkor az életnek kifelé kell fordulnia és föl kell fedeznie az érintkezést más életekkel egy külső világban. A növény- és állatvilágban az élet mind fokozódó elkülönülést és anyagiasságot tapasztal, s mindez újabb állomása az élet beburkolódzásának a sokságba.

A nagy krízis folyamán, amit az emberi fokozat képvisel a fejlődésben, megváltozik az élet, vagy életek folyamának iránya. A fejlődés a visszatérés ösvényén most már abban áll, hogy az életek mindjobban fölfedezik, hogy csak egyetlen Valóság van mindennek háta mögött. A visszatérés, vagy a bölcsesség ösvényén, ami a keresés ellentéte, az anyagnak szellemivé kell válnia, spirituálizálnia kell.

A minden mögött egyetlen Valóság fokozatos fölfedezése egészen új megvilágítást ad a szabadság eszméjének. Az életeket eltávozásuk idején- bármennyire élvezik is „vadságuk” adta szabadságukat- kényszerítő sors köti meg. A használt formák, testek ösztönös törvényei korlátokat állítanak a vad természet teremtményei elé, úgy hogy erősen meghatározott állapotban élnek.

De a sors az élet saját választása. Minthogy minden élet azonos az élet egyetlen lényegével, a mögötte és benne lévő egyetlen Valósággal, minden élet egyetért ama Valóság választásával. Amikor eltávoznak, maguk választják az eltávozást.

Az egyénben a legvégső Én Monád, ő az igazi élet és az istenség szikrája mindenkiben. A Monádban az egyetemes és a sajátlagos Én egy. A természet minden törvényét a Monád választotta, mert azonos az Úrral, aki mindent választott. Boldogan és örvendezve jöttünk el, hogy megtegyük, amit meg kell tenni; eltávozás közben azonban át kellett esnünk egy fázison, amikor oly tökéletesen belémerültünk a világ formái oldalába, hogy megnyilvánult énkben nem is maradt meg sem forrásunknak, sem választásunknak emlékezete. A Monád nem vehetett közvetlenül részt ebben a formába-merülésben. Miután kialakított bizonyos kapcsolatokat, visszavonult és várt. Csak akkor kezdhetett a Monád részt venni a munkában, amikor beléptünk az emberi fokozatba és kissé oda fordultunk a visszatérés ösvénye felé.

Amint haladunk előre a visszatérés ösvényén, mindjobban fölfedezzük, hogy egyek vagyunk Vele, aki választott, és hogy részt vettünk mi is az ő választásában. Mindinkább fölfedezzük, hogy a sors és a szabad akarat nem két külön dolog, hanem egy. Ami kívülről ér bennünket, azt végső fokon magunk választottuk; sem az egésztől el nem választható, sem pedig neheztelni nem lehet miatta, mintha valaki más rossz tette révén ér el bennünket. Amikor annak, ami kívülről ér bennünket, személyes jelentősége van, ez azért van, mert tükröt tart elénk, amelyből megismerhetjük saját tökéletlenségünk mértékét...

Külső megjelenésében talán negatív az a szabadság, amely abban rejlik, hogy részt vettünk a világegyetem megformáló és törvényeit megalkotó választásban, hiszen lényegét ilyenféle mondásokkal fejezik ki: „A szabadság abban áll, hogy alávetjük magunkat annak, ami szükséges,” vagy „A szabadság abban áll, hogy együttműködünk azzal, ami elkerülhetetlen”. Valamivel pozitívabb kifejezést ad ennek az anglikán egyház liturgiája, amikor olyan istenségre utal, „akinek szolgálata a tökéletes szabadság”. A szabadság mégis valóságos és pozitív, mert valóban a saját választásunkon alapszik, a Monád válasz társán. A „szükséges”, az „elkerülhetetlen”, vagy a „szolgálat” mind a magunk örömmel megejtett választása.

A szabadságról sokszor azt mondják, hogy az a jogunk vagy képességünk, hogy azt tegyük, amit tetszik. Itt azt kell fölfedezni, hogy mi az voltaképpen, aminek „tetszik” bizonyos módon cselekedni egy adott időben. Sok minden, amit cselekvésnek gondolunk, csupán visszahatás, gépies visszahatás valamely ingerre. Része az állatvilágban található automatikus és egyenlő, uniformizált visszahatásnak; ösztönös, nem pedig választott. Személyiségünk még most is nagymértékben csupán csodálatosan összetett visszaható szerkezet, és ösztönösen elintézi helyettünk a döntést, nemcsak testi, hanem érzelmi és értelmi dolgokban is. Mi emberek azonban eljutottunk abba a nagy átmeneti és kritikus állapotba, amikor éppen átváltunk az indítékok egy másik rendszerére, a választott indítékokra. Már elkezdjük megszabadítani magunkat a visszahatás automatikus egyöntetűségétől, amely a természet formai oldaláról származik, és saját egyéni, önmaguktól származó egyedüliségünk visszahatásainak kifejezésre, juttatására törekszünk, ami a természet élet- vagy szellemi oldaláról származik.

Így tehát amikor cselekedeteink indítékai csak az élet felületéről, a forma színvonaláról jönnek, voltaképpen nem szabadok. Reakciók csupán, és egészen megkötik őket a forma törvényei és a megelőző körülmények. Az igazán szabad cselekedett mélyen bentről jön, lényünknek szívéből. Ilyenkor fölmérünk egy-egy helyzetet, és amit érzünk, gondolunk, mondunk, vagy teszünk, az a bennünk lévő csendből származik. Tettünk nem folyik gépiesen ösztöneinkből, vagy valamely megelőző cselekedetünkből. Bizonyos értelemben szüztől született, amilyenek az igazi tettnek és az igazi megvilágosodásnak mindig lennie kell.

Amikor igazi tettet hajtunk végre, olyan az, mintha az élet cselekednék rajtunk keresztül, vagy mintha a legszorosabban együttműködnénk vele.

A szabad cselekedetben, ami a bennünk lévő élet szívéből, szüztől született, benne van minden erény. Úgy szoktuk csinálni, hogy az olyan cselekedetet, amelyet jónak és erényesnek tartunk, elkezdjük elemezni és följegyezzük a tulajdonságokat, amelyeket látunk benne. Aztán úgy próbálunk meg egyéb erényes cselekedeteket hozni létre, hogy ezekből a tulajdonságokból építjük fel őket. De mint ahogy minden szervezet is valahogyan több mint összetevőinek összessége, az igazi tett is valahogyan több mint a különféle erények és tulajdonságok összessége, amelyekké az értelem szétboncolhatja. Minthogy az élet szívének kimeríthetetlen teljességéből és frissességéből ered, az igazi cselekedet is egyedi és pontosan sohasem reprodukálható.

A magasabb rendű szabadság egyik látszólagos ellentmondása az, hogy bár szabad választásból ered, gyakran választás nélkülinek mondják. Vagyis nem a dualitás állapotából származik. Akármilyen gyakorlati dologgal kell is foglalkoznia, voltaképpen mégsem az alternatívák közti választás szükségességén alapszik. A létnek bizonyos egybefogó állapotából származik, egy osztatlan és elemezetlen egész megérzéséből.

Noha mi használjuk az olyan szavakat, mint a választás, emberi feladatunk, amikor eljutunk a magasabb rendű szabadsághoz, voltaképpen nem választás a kétféleszabadság között. Azt jelenti,

hogy a tudat újszerű módon összpontosul az egészre. Semmit sem vág ki, vagy tagad abból, ami előbb is megvolt már, és nem tesz az egyik valóság helyébe egy másikat.

Az emberi fokozaton véghez viendő átmenet a vad természetbeli, pusztán visszahatásból álló szabadságból a benső én szabadságába, amely én, egyetért ama választással, amelyik a világot kiformálta, kínosan és sok konfliktussal megy végbe. Amint megtanuljuk, hogy tetteink mind mélyebbről származnak önmagunktól, azt látjuk, hogy természetünk minden mélyebb rétege nem a végső motiváló tényező bennünk, hanem csupán eszköze, ruhája egy még mélyebb rétegnek, vagy elvnek. A visszatérés ösvényén a tudatállapotoknak és a szabadságnak hatalmas skáláját járjuk meg fölfelé, amíg el nem érjük azt a szabadságot, ami az egyetlen tiszta és teljes szabadság a bolygókon megadott lehetőségek közepette.

Kétségtelen, hogy azok, akik elérték ezt a szabadságot, még mindig a visszatérés útját járják valamely még intenzívebb és bensőségesebb színvonalon, és azon a színvonalon ők is, a keresztény példabeszéd szerint, tékozló fiúk, akik hazatérőben vannak atyjuk házába. Azt mondják, hogy „be-léphetsz a fénybe, de a lángot sohasem érheted el”.

Ezek azonban már egészen abban a szolgálatban élnek, ami tökéletes szabadság, már ami a mi bolygónkat és földi emberiségünket illeti. Ők alkotják a Nagy Testvériséget, a bölcsek egyetértését, a szentek egységét, amelyet az emberiség vallásos hagyományai és szentírásai mind oly nagy tisztelettel és szépen írnak le.

Ha mi visszariadunk a magasabb rendű szabadságtól, a magasabb rendű igazságosságtól, vagy egységtől, akkor annak oka a félelem. A félelem mibennünk azoknak az ösztönös, automatikus visszahatásoknak fölbredése, amelyekkel a vadon élő lények védik magukat. A kétségekben, az újszerű és lényegtelen helyzetekben ahhoz folyamodunk, ami régen menedékünk volt. Ahogy a költő mondja Mimmermussal:

„Azt mondod, nincs itt szubsztancia,
Egy nagy valóság odafönn.
Rémülten riadok vissza ettől az ürességtől,
És mint kisgyermek, a szeretetbe rejtőzködöm.”

A szeretet, amelybe „visszariadunk”, természetesen az ösztönös ragaszkodás és mivel fejlődésünk gyermeki fázisához tartozik, nem az a magasabb fajtájú szeretet, ami a fölszabadult ember-nél található.

Azáltal leszünk szabadok, ha fölfedezzük, hogy ezek a különállásunkat óvó, ösztönös megnyilvánulások voltaképpen nem hasznosak és nem szükségesek, és hogy minden helyzetben ott van bennünk egy magasabb Én, egy csendes figyelő, aki szabad és boldog, és boldogsága nem személyes tulajdon, hanem az egyesült egész tulajdona.

Ha szívünk éber, érzékeny és szenvedélytelen, hamarabb fölfedezzük ezt, és hamarabb eljuttunk abba az állapotba, ami egyszerre elmélyülő kiábrándulás és magasabb rendű remény, olyan remény, ami nem pusztán ellentéte a félelemnek.

9. A TRAGÉDIA BETELJESÉDÉSE

Látva azokat a szüntelen konfliktusokat, amelyekkel az emberi élet jár, és a konfliktusok közül azokat, amelyeket intenzitásuk miatt gondolatban, mint tragédiákat különítünk ki közülük, két kérdés merül föl mindenki elméjében. Azt kérdezzük, elkerülhetjük-e néha a tragédiának e kínos intenzitásait, és azt is kérdezzük, hogy ha nem sikerül elkerülnünk őket, miként lehet őket kiállni.

A kettősségnek, amely a mi emberi fokozatunkon a konfliktus és a tragédia forrása, célja van. Megfigyeltük, hogy az embert az állattól többek között az különbözteti meg, hogy az ember egy időben két, vagy több dologra is figyelhet, beleszámítva az emlékképeket. Az állat egyszerre csak egy dologgal foglalkozik. Ha egy kutya éppen a fülét vakarja, és mi megszólítjuk, és ő foglalkozni akar velünk, abbahagyja a vakarózást, és úgy figyel ránk, sokszor a lába is ott marad a levegőben, ahol éppen abbahagyta a vakarózást. Az, az emberi képesség, hogy egyszerre két, vagy több dologra ügyeljünk, teszi lehetővé a fogalmi gondolkodást. Az állat egyedi dolgokat észlel, mégpedig igen élesen és érzékenyen; általánosítani azonban nem tud. Ha nem volna meg az, az emberi képességünk, hogy egyszerre két dolognak, vagy a dolgok két osztályának szenteljük figyelmünket, mi is csak az egyedi, partikuláris dolgok világába volnánk bezárva, és meg volnánk fosztva az egyetemességektől, vagy általánosításoktól, azaz a szintetikus és fogalmi gondolkozástól.

A kettősség ad egységet és mélységet az életnek. Olyan, mint a fényképezőgép távolságmérője, amelyik mindaddig kettévágja a képet, ami a gép élesen be nem állítódik. A földmérőnek is két külön szögből kell valamit látnia, hogy megállapíthassa pontos helyét és távolságát.

És éppen a kettősség, - egész emberi fokozatunk e kísérője- teszi lehetővé annak az untadatlanságnak a kibontakozását, ami lényeges feltétele az Egyhez való szabad és önkéntes visszatérésünknek. Mindannak, amit most végig kell csinálnunk, éppen ez a célja, ez a szabad és önként választott belépés a magasabb egységbe, a magasabb szabadságba, a magasabb igazságosságba, a bölcsék egyetértésébe.

Talán nem is olyan kevés az a dolog, amit csupán a konfliktus személyes megtapasztalása révén tanulhatunk meg. Vannak dolgok, amelyeket meg kell tennünk, hogy fölfedezzük, hogy nem szükséges megtennünk őket. Van azonban sok olyan helyzet is, amikor intelligenciánkat kellene tudnunk használni, elménk és szívünk érzékeny óvatosságát, hogy megszabaduljunk valamely sóvárgástól, vagy ragaszkodástól anélkül, hogy végig kellene csinálnunk a konfliktus minden fájdalmát, ami a kiábránduláshoz vezet.

Egy latin közmondás ezt mondja: „Ducunt fata volentem, nolentem trahunt”, a készséget vezeti a sors, a vonakodót magával vonszolja. A „sors” a mi saját választásunk, a Monád választása. Az életnek ez a nagy folyama, ami céltudatosan áramlik át a természet világain, a mi életünk; kényszerítő szükségessége magunk- választotta szükségessége. Erre ráébredni annyi, mint együtt működni vele. Együtt működni vele annyi, mint elkerülni sok konfliktust, és szenvedést. Azonban a ráébredésnek és az együtt működésnek kell előbb jönnie, nem pedig az elkerülés vágyának.

Az olyan embernek, aki nem jött még rá, hogy az emberi életnek, ennek az átmeneti fokozatnak beteljesítése a saját maga beteljesítése, a „sors”, bizony, külső fúria, aki keserű tapasztalaton vonszolja át, és tépi belső részeit. Annak úgy tetszik, hogy a természetet és a körülete lévő világot hideg és könyörtelen akarat élteti, amely csak rohan előre a maga útján és meg hiúsítja törekvéseit, szétszaggatja álmainak szövedékét.

A világ nagy szentírásainak és etikai műveinek témája ez a mi együtt működésünk az étellel, és céljainak megvalósítása a mi saját életünkben. Mind azt mondja, hogy ha az élet beteljesítésének szenteljük magunkat, boldogok leszünk és megszabadulunk a konfliktusoktól.

De még fogva vagyunk az átmeneti állapot krízisében. Emberi feladatunk még befejezetlen és életünkben még sok van a befejezetlen dolgok rútságából és rendetlenségéből. Akár a félig föl-épített ház, a feltépett és letaposott föld káosza, rendetlen homok- és téglahalmazok és a félig kész állapot egyéb jelei, sok emberi élet is sivár látványt nyújt. Mit tegyünk hát a konfliktussal és a tragédiával, ami elkerülhetetlenül bekövetkezik?

Mint ahogy a tragédiát is el lehet kerülni, ha úgy működünk együtt az étellel, hogy a tragédia célját más módon érjük el, a vezérlő elv olyankor is a beteljesítés, amikor a konfliktus, vagy a tragédia elkerülhetetlen. Amikor tragédia ér, valamilyen céllal ér bennünket. Legokosabb, ha megsejtjük célját és beteljesítjük; ha elolvassuk a tragédia üzenetét és válaszolunk reá.

A tragédiának mindig van valami mondanivalója. Mindig fölfed valamit előttünk, ha el tudjuk fogadni, amit fölfedett. Persze, a komédia is fölfed valamit. A humorérzék arányérzék is, értékérzék, és ezt az érzéket azzal erősítjük, ha a dolgokat valami módon, finoman, vagy nevetségesen eltorzult arányokkal ábrázoljuk. A tragédia relevációji azonban rendszerint mélyebbre mennek.

Egy- egy tragédia bensőséges mondanivalóját nem lehet pusztán értelmi vizsgálattal és elemzéssel fölfedezni. A tragédia okának és jelentésének kifejezésének gyakran használják a szanszkrit „karma” szót. Ez a szó „cselekvést” jelent, és amikor azt mondjuk, hogy ez, vagy az dolog „karma”, azt érjük rajta, hogy csak egyik megnyilvánulása a cselekvés ama nagy folyamának, amely a világot teremtette és élte. Sokan azonban „karmán” az ok és okozat igen részletes működését értik. Úgy magyarázzák, hogy ha valakivel valami történik, okvetlenül kellett valamely előző életében valami, a történésnek megfelelő dolgot cselekednie.

Anélkül, hogy tagadnánk ezeket a nézeteket, meg kell állapítanunk, hogy a tragédia, vagy más esemény igazi és mélyebb mondanivalóját nem ezen a szinten kell keresni. A mondanivalót nem csupán az értelem fogja fel, vagy első sorban az értelem, hanem inkább az ember egész lényé; a jelenre és a jövőre, valamint a múltra is vonatkozik.

Az élet egysége révén a belső és a külső, az én és a környezet, egyetlen egészet alkot, benne egyik a másiknak a kiegészítője. A külső események tükröt tartanak a belső természet elé és egyik, a másikat tükrözi. Talán nem is bölcs dolog, ha nagyon részletezzük a tárgyat, mert ez rögtön a mechanikus, külsőséges mentális és befejezetlen nézetnek adja az elsőbbséget. Sokszor egészen rejtett módon, külsőleg szinte észrevehetetlen finomsággal közli velünk egy- egy esemény a mondanivalóját.

Valamiképp azonban azt kapjuk, amit adtunk, és nemcsak cselekedetekben, hanem a visszahatás minőségében is. A sikertelen ember sokszor maga sem volt igazán méltánylással mások iránt. Aztán, amit a világnak adunk, az nem mindig csak a maga síkján hat vissza. A visszatérés ösvényén, de az élet egész áradatában is, vannak, akik előttünk, és vannak, akik mögöttünk haladnak. Igen sokszor, amikor nem viseltetünk kellő megértéssel, vagy vétkezünk az élet ellen, kegyetlenek vagyunk, pusztító, vagy torzító hatással vagyunk olyan élőlényekre, akik mögöttünk járnak az élet áradatában, az előttünk járóknak pedig csalódást, kudarcot és olyan szenvedést is okozhatunk, amit föl sem mérhetünk. Ha bár rövid időre is és megközelítőleg is el tudjuk sajátítani egy nálunk felnőtt lény nézőpontját, egy olyanét, aki már benne van a bölcsék egyetértésében, sokat megtudha-

tunk arról, hogy milyen hatásai vannak annak, amilyenek vagyunk, és amit magunkból a világnak nyújtunk.

Az, a konfliktusnak és a tragédiának célja van, rá mutat beteljesítésük egy másik aspektusára is. Céljuk megköveteli, hogy végig csináljuk őket. Ha valami szerencsétlenség ér, valami féle konfliktus, vagy személyes bánat, vagy betegség, az a kívánságunk, hogy visszakerüljünk abba az állapotba, amelyben előtte voltunk. Az élet azonban éppen azt kívánja tőlünk, hogy átmenjünk ezen a tapasztaláson, és elérjük azt az állapotot, amelyben akkor leszünk, ha befejeződött. Sokkal kevesebb lesz az összeütközés és a bánat, ha egy- egy tapasztalaton egyenesen átmegyünk és a másik végén, jövünk ki belőle, bármi legyen is a másik vég, még ha maga a halál lenne is. Ha kiesik az életünk feneke, jobb, ha nem iparkodunk hamis feneket tenni beléje.

Sok az olyan helyzet, amelyből nem tudjuk kivonni magunkat, és amelyben sokan mégis kellenélkül mennek előre. Ilyen például a megöregedés. Visszafelé nem mehetünk, és mégis sokszor ellenállunk a kényszerűségnek, hogy előre menjünk. Az olyan ember lelki energiái, aki ilyen zsákutcába jutott, nem áramlanak szabadon. Elveszett számára az élet melegsége és izgalma, unalmas, szürke világban él. Sokan élnek ilyen szürke világban, és ennek oka nem az élet tényleges szürkeségében rejlik, hanem abban, hogy ezek az emberek tudatosan, vagy öntudatlanul vonakodnak elfogadni az elkerülhetlent és bizonyos tapasztalatok tekintetében, visszamenni nem tudnak, előre menni pedig nem akarnak.

Ez az el nem fogadás az élet egységének tagadását foglalja magában; mivel pedig az élet egység, ez az el nem fogadás hamisságot és összeütközést hoz magával. Akik egészen látják az életet, tudják, hogy beteljesedésének szüksége van az őszi és a télre csakúgy, mint a tavaszra és a nyárra, hogy a mennyei korona a keresztet is jelenti, és hogy nagypéntek nélkül nincs feltámadás.

Egy napon, amikor már eljutottunk a tudatos tökéletesség fázisába, már fájdalommentesek lesznek talán számunkra a változások, alkalmazkodások és átmenetek; amíg azonban még az egység két princípiuma és kétféle indítékrendszer közötti kritikus fázison vagyunk áthaladóban, amíg mélyen bele vagyunk bonyolódva a létezés egy igen ellen álló és anyagi síkjába, az életben semmiféle változás nem lehet egészen ellenállás és feszültség nélkül. Mi választottuk ezt, szemünk előtt az élet beteljesült céljával.

10. A LÉLEK MEGTISZTÍTÁSA

Arisztotelész, amikor a tragédiáról, mint művészeti formáról írt, azt mondta, hogy a tragédia célja „hogy részvéttel és a rémülettel megtisztítsa a lelket”.

A mi emberi fázisunkban, amely átmenet az egyformaság egységéből az összetett egész egységébe, az automatikus visszahatásból a szabad választásba, konfliktusaink és bajaink sokszor azt a formát veszik föl, hogy fölfedezzük, mennyire elégtelen és alkalmatlan az, amitől eltávolodunk. Olyan eseményeket élünk át, amelyek révén kiábrándulunk ama kényelemből, biztonságból és tartósságból, amelyben az élet, ösztönös, automatikus, sokféleséges oldalán részünk volt. Azt tapasztaljuk, hogy az eltávolodás ösvényének céljai nem lehetnek életünk szilárd alapjai. Amint növekvő érettségünk igazi feladatává lesz, hogy alapjainkat és függésünket a külsőről a bensőre vigyük át, olyan élményekben van részünk, amelyek fölfedik előttünk a külsőnek elégtelenségét.

Az ilyen élmények aztán kétféle hatást válthatnak ki belőlünk átmeneti állapotunkban, aszerint, hogy ellene állunk-e az életnek, vagy együttműködünk vele, aszerint, hogy előre nézünk-e, vagy hátrafelé. Ha hátrafelé tekintgetünk, visszariadunk az e fajta élményektől, és szenvedélyes ellenkezéssel reagálunk rájuk, keserőséggel, vagy érzelgős bánattal. Az egyénnek és a fajnak mindig legfrissebben megszerzett jellemvonásai azok, amelyek kedvezőtlen körülmények között visszafejlődnek; az emberi személyiségről pedig, kedvezőtlen körülmények között, gyakran lehullnak azok a tulajdonságai, amelyek a visszatérés ösvényére tartoznak, és inkább azokra az automatikus visszahatásokra támaszkodik, amelyeket az eltávolodás, vagy keresés ösvényén szerzett.

Minden olyan tragikus esemény azonban, amelyben a külső dolgokat elsöpri valami, meggannyi alkalom az embernek, hogy ne hátrafelé, hanem előre haladjon. Ha a szerencsétlenség órájában a szenvedőnek módjában áll keresnie, mindig talál valamit élete mélyében, ami tökéletesen megbízható még akkor is, amikor a külső dolgokat mellőle valami. A külső dolgok csütörtököt mondanak, és éppen ez által fedezhetjük föl a belső dolgok megbízhatóságát.

Ezért van az, hogy a tragédiában benne van a pozitív teljesítmény lehetősége, az előre lépés lehetősége egy nagyobb és szabadabb világ felé. Ezt a lépést azzal tesszük meg, ha elfogadjuk a tragédiát és érzékeny, de szenvedélymentes lélekkel keressük igazi lényegét és mondanivalóját.

Az elfogadás nem negatív magatartás. Ha „nem állunk ellene a gonosznak” és lemondunk arról, hogy szenvedélyes és ösztönös harcot vívjunk ellene, ez nem azt jelenti, hogy nem tudunk szembe szállni a gonosszal. Nem kell lefeküdnünk elébe, nem kell lábtörlőjévé válnunk. Ha szembe nézünk egy kellemetlen helyzettel, az, része annak, hogy elfogadjuk. Elfogadásunk pozitív, mert magunk választjuk, még pedig nyílt és nyugodt szemmel. A szenvedélyes és ösztönös ellenállás negatív, automatikus és vak.

Azt, amihez a tragédia elfogadása révén juthatunk, nem úgy nyerjük el, hogy ellene szegülünk a tragédiának, mint külső erőnek. A „ragyogás, ami könnyeinkre hull” nem a dacos gőg ragyogása. Gyógyító fénye nem hull annak a szívébe, aki öntelten és gőgös, öröklött ösztöneire hallgatva elválasztja magát az élet többi részétől, és öklét rázza az ég, a pokol és a sors ellen. Annak számára, aki elfogadja, a tragédia szükségessége nem valami egészen külsőleges dolog, mivel saját választásának a szükségessége

Arra, aki elfogadja, aki „magára tudja venni”, a tragédia mélyén valódi ragyogás vár; mert a szerencsétlenség közepette, amikor minden külső biztonság felborul, fölfedezheti, hogy az életnek van egy tökéletesen megbízható belső magja; hogy bármennyire szertefoszlik is világa, megmarad valami, ami a saját szintjén minden egyebet magába foglal, és minden egyébnél nagyobb. Még a szenvedés és baj kellős közepén és világa romjai között is mélyen saját magában furcsa, tárgyilagos és komor emelkedettséget érez, az újonnan szerzett bizalom emelkedettségét és azt, hogy nagy lépést tett annak az Egynek megismerése felé, aki nem ismerhető meg a külső dolgoktól, vagy más személyektől való függés által.

Hasonló módon fedezik föl az emberek saját halhatatlanságukat, nem úgy, hogy valaki kifejti nekik a halhatatlanság elméletét. Amikor a görög költő sírfeliratot írt a spártaiakról, akik az utolsó emberig harcoltak Thermopylaenél, ezt írta: „Vándor, vidd hírül a spártaiaknak, hogy itt nyugszunk és megtettük, amit ránk bízta”. Magában tettükben oly elégséges lehetőség volt arra, hogy átéljék az időn és bajokon túli Valóságot, hogy nem is volt szükséges célozni rá, vagy utalni azokra az érvekre az ember folytonossága mellett, amelyeket jól ismert minden kor. Nem kellett ezt írnia: „Vándor, vidd hírül a spártaiaknak, hogy mi most igen jól érezzük magunkat a mennyországban és reméljük, hogy egy napon újra születünk”. Sok görög hitt valami ilyesfélében; de a halhatatlanság élményében és a minden balsors felüli bizonyosságban nem voltak fontosak ezek a vigaszok és okoskodások. Azok a spártaiak tudták, valami értelmén felüli bizonyossággal, hogy elvethetik maguktól azokat a pszichológiai önvédelmi eszközöket, amelyekkel az ember rendszerint körülbástyázza magát, és megtehetik, amit meg kellett tenniük. Elég volt, hogy a költő azt jegyezze föl, hogy megtették, amit meg kellett tenniük.

A művészi formájú tragédiában, a drámában, vagy regényben, fontos, hogy a tragédiában az elért pozitív teljesítményeket ábrázolják valahogyan. Ha egy irodalmi mű pusztán lehangolóan végződik, nem más, mint a pusztulás és kudarc története, és nem sejtet semmiféle fölemelkedést, vagy felszabadulást, nem tisztítja meg a lelket. Ezzel nem azt akarjuk mondani, hogy a konvencionális és mesterségesen kiagyalt „happy ending”-nek, a történet „jó végének” volna valami értéke. A föltámadás megsejtetése a keresztrefeszítés után, amelyet egy műalkotás ábrázol, nem okvetlenül szavakban talál kifejezést. Inkább a szerző állásfoglalásának valami kifejezhetetlen minőségében rejlik sokszor; finom és édes illat, amit nem lehet elválasztani magának a műnek szövedékétől. De valami ilyen féle megsejtetésnek kell benne lennie, ha a mű a részvétel és a rémülettel akarja megtisztítani a lelket.

Amint jobban belenövünk az élet egységébe, bizonyos korlátolt értelemben, mint többet tapasztalhatunk másokon keresztül. Az élmény intenzitását nem nyerhetjük el másokon keresztül; de ha az intenzitást átértük, az élmények változatosságából sokat megszerezhetünk a mások közvetítésével. Hiszen egység-érzetünk fokozódása fokozott együttérzést is jelent másokkal, fokozott képességet, hogy önmagunkra ismerjünk bennük és fölismerjük őket önmagunkban. Így mind többet tanulhatunk a mások élményeiből, az együttérzés által átváltoztatván saját élményünk mélységét a mások élményeinek változatosságává.

A saját élményünk mélysége, vagy az, hogy magunk felismerjük az Egyet minden balsors fölött, okvetlen szükséges előfeltétel. Nem mondhatjuk például valakinek, hogy fogadja el saját baját, vagy szerencsétlenségét, ha magunk nem vagyunk elég nagyok ahhoz, hogy magunk is elfogadjuk hasonló körülmények között. Szavakkal talán mondhatjuk neki, hogy „fogadja el”, de a felszólítás csak szó marad, ha magunk nem tudjuk szintén elfogadni. Olyan mértékben segíthetünk másoknak a balszerencsében, amilyen mértékben magunk is el tudnánk viselni a hasonló szerencsétlenséget. E mérték szabja meg résztvevő segítségünk arányát, vagy azt, hogy pusztán szóbeli intéseink mennyire maradnak meddők.

Itt inkább van értéke az élmény mélységének, vagy intenzitásának, mint változatosságának. A mélységet át lehet váltani változatosságra, és a saját életünk mélyebb és talán szívzaggatóbb élményeiből együtt érzően átléphetünk a más emberek más fajta, de hasonlóan mély élményeibe. De akármilyen sok és változatos felületes élményben volt is részünk, azok még nem tesznek képessé arra, hogy megértsünk egy olyan élményt, ami mélyebb, mint a mieink.

Ugyanazért van az is, hogy egyetlen regényíró, vagy drámaíró sem tud olyan igazán élő jellemet teremteni, amelynek mélysége és spiritualitása következetesen nagyobb az övénél. A saját élményeinek skáláján túlra csak itt-ott vethet egy-egy pillantást. Ezért van az, hogy a regényekben szereplő felsőbbrendű emberek annyira fából valók, annyira csak tulajdonságok halmazai, hiányzik belőlük a meggyőző, eleven élet. A tragédia művészi formájában így lesz kihívás és kiáltás a bennünk lévő mélységhez és nagysághoz. Amikor képzeletünkben egy másik ember tragédiáját átéljük, nem fog el a kísértés, mint a saját életünkben, hogy visszahőköljünk, és reaktív ellenállásba kezdünk, a vad teremtmények automatikus ellenállásában. Ehelyett képzeletben teljesen elfogathatjuk a tragikus helyzetet, átélhetünk magunkban a kétségbeesésből, az összes külső remények szertefoszlásából, és valamely finom megérzés folytán elérhetünk ahhoz a felismeréshez, hogy mindennek a mélyén és minden külső balsors fölött, el nem múló bizonyosság van, az életnek tökéletesen megbízható belső magja, „Ragyogás, ami ráhull könnyeinkre”.

Ha ezt elértük, a tragikus műalkotás valóban megtisztíthatja a szívet, legalább ideiglenesen kitágíthatja szemléletünket és megértésünket, és elsöpörhet valamennyit a sok kicsinyes szemétből és limlombból, ami szívünket és elménket terheli.

A modern művészet, sajnos sok tekintetben hátrafelé tekint; a balsorsot és a kudarcot nem úgy jegyzi föl, hogy közben sejtetné a feltámadást, vagy a későbbi felemelkedés lehetőségét. Az ilyen művészet cinikus végkövetkeztetésekhez vezet. Ha egy művész nem veszi észre az élet tragédiáiban a feltámadás sejtelmeit, talán helyes, ha nem próbálja meg tisztességtelenül mesterségesen beleerőszakolni őket munkájába; de ha megállna és kicsit kutatna abban a csöndességben, ami nem vesz részt az események nyughatatlan mozgásában, többet fedezhetne föl a tragédiáról, mint amennyit addig tudott.

A világirodalom legjobbjaival bizonyos komor ragyogás veszi körül azokat a részleteket, amelyek a végső dolgokról, a halálról és a világok felbomlásáról szólnak. Ebből a ragyogásból mutat valamit a Prédikátor Könyvének következő homályos és különös része:

És emlékezzél meg a te Teremtődről a te ifjúságodnak idejében, míg a veszedelemnek napjai el nem jönnek, és míg eljönnek az esztendők, melyekről azt mondjad: Nem szeretem ezeket!

Amíg a nap megsetétedik, a világossággal, a holddal és csillagokkal egybe; és míg a sűrű felhők elérkeznek az eső után.

Amely időben megmozdulnak a háznak amaz őrizői, és nem bírják magokat az erők és megállanak az ételnek őrlői, és meghomályosodnak az ablakon kinézők:

És az ajtók kívül bezárlatnak, a malom zúgásának megállásáért; és mikor felszerken, csak a madárkának szavára is, és megszűnnek minden éneklő leányok:

Mikor minden halmocskától félnek, és az úton való botlástól; és mikor a mandolafa megvirágozik és a sáska megkövéredik, mikor az ő kívánsága megfogható: és mikor az ember az ő életének utolsó idejére jut, és mikor kerülnek az után a sírok.

Minekelőtte megrövidülne az ezüst kötél, és megromolna az arany palackocská, és a veder eltörné a forrásnál, és megtörné a kerék a kútnál.

És minekelőtte a por földé legyen, mint azelőtt volt; a lélek pedig megtérjen Istenhez, aki adta volt azt.

/ Salamon Példabeszédek: Prédikátor könyve XII. fejezet. /

Még ahol nem is találunk nyílt utalást a feltámadásra, és ahol a halál, mint pusztító jelenik meg, ott is gyakran megmarad ez a nagyszerűség.

„Óh ékesszóló, igazságos és hatalmas halál”- írta Sir Walter Raleigh- „akinek senki sem tudott tanácsot adni, azt te meggyőzted; amit senki sem mert, azt te véghez vitted; és akinek az egész világ hízelgett, azt te kivetted a világból és lealacsonyítottad. Te összeszedted az emberek minden nagyságát, minden gögjét, kegyetlenségét és becsvágyát, és mind befőtted őket ezzel a két rövid szóval, „Hic jacet” / Itt nyugszik.../.

Még az élesen átértett személyes balsors kifejezésében is fölmerülhet bizonyos béke és szabadság. Keats, aki oly fiatal volt, úgy tele irodalmi ambícióval, szerelmes volt és halálán volt, a következő szonettet írhatta:

„Ha attól félek, hogy még meghalok,
Sok-sok témám, tollam nem írja meg,
Könyvek halma, betűk tömött sora,
Nem lesz magtára érett gabonámnak;
Ha látom az ég csillagos orcáján,
Édes reménynek szép ígérését,
S eszembe jut: tán soha el nem érem,
Árnyékát sem a sors bűvös kezével;
S ha úgy érzem: egy óra szép szülötte,
Tán soha már szemem rád nem vetem,
Soha föl nem old, soha meg nem nyugtat,
Tündér kezéd, gondtalan szerelem:
A világ szélén állok s tűnődöm,
Míg semmibe vész hírnév a szerelem.”

Még itt is, ennek a fiatalembernek merő kétségbeesésében, egy oly negatívnak tűnő szonett végén is ott van valami homályos sejtése, valami kimondhatatlannak, ami a végső látóhatáron túl fekszik, a költő magányosságán és kétségbeesésén túl várakozó és meg nem nyilvánult Magányosnak, még ha a költő nem is látta meg őt.

11. KEGYELEM ÉS GYÓGYULÁS

Sokan bizonyosságot tehetnek arról, hogy azok számára, akik kitartanak, és végig beteljesítik életük tragédiáját, mindig van valami ajándék a sötét szakadék mélyén, és hogy a leghosszabb alagút végén mindig ott ragyog egy csillag.

Az élet rövidebb konfliktusai és feszültségeiben ez az ajándék néha gyógyulás, vagy valami újfajta harmónia képében jelentkezik. Néha „Spirituális gyógyulásnak”, vagy „isteni gyógyulásnak” nevezik, máskor „bűnbocsátnak” és „kegyelemnek”.

A „kegyelem” szó értelmé sok árnyalatot kapott a hosszú idő alatt, mióta keresztény teológiai vonatkozásban használják. Lehet úgy is értelmezni, hogy „kegyet” jelent. Használunk olyan kifejezéseket is, mint „a kegyelem állapotában van”, „Kegyelemben részesül”, „kegyelmet kap”, vagy „kiesik a kegyelem állapotából”. Mindezekben a kifejezésekben a „kegyelem” /grace/ szót nyugodtan helyettesíthetnénk a „kegy” /favour/ szóval. Mondhatnánk, hogy a kegy állapotában vagyunk, kegyet kapunk, stb.

Amikor a kegyre gondolunk, hajlamosak vagyunk egyszersmind a részrehajlásra is gondolni. Az isteni kegy kilátása kellemes lehet, de valami isteni részrehajlásféle, isteni kegyencség új formában keltené föl a kérdést: „Ígazságos- e az élet?”

Ha ehhez a problémához közelítünk, éppúgy el kell hagynunk egy olyan nézőpontot, amely múltunknak volt szerves része, mint akkor, amikor a cél és a szabadság problémáival foglalkoztunk. Minden napi életünkben úgy tekintjük magunkat, hogy szükségképpen el vagyunk választva a többi élettől. Halhatatlan különállásunk e nézőpontjából vizsgáljuk aztán a kérdéseket, és hozunk ítéleteket. Értékeink, józan eszünk, még az erényeink és tisztességünk is erre az általános különállástudatra alapul. Belőle származik minden elképzelésünk a tisztességről és a kötelességről.

Ezt az egyéni különállást azonban, amely oly mélyen beleivódott életünk szövedékébe, a világ nagy vallásos tanítói mind tagadták. Mindnyájan azt állították, hogy egy testet alkotunk, amelyben egyikünk a másiknak része. Ez a szolgálatnak ama szabadsága, a bölcsek egyetértése, amelynek tudatos átélése teljesíti majd be, jövendőnket.

Az anyagi síkon természetesen meglehetősen külön állunk egymástól. Csak amikor a gondolatformát, ezt az anyagi elkülönültséget, ami számunkra az élet formai oldalát jelenti, kivetítjük a szellem világába, az egység világába, akkor bonyolódunk bele a paradoxonok zürzavarába. A szellem világának dolgait, az egység világának dolgait, állandóan a különállás világának kifejezéseivel írjuk le. Pedig a különállás hiánya, az ennek és annak, az enyémnek és tiednek hiánya a szellem világának legbelsőbb lényege.

Ama felismerésünk világánál, hogy minden dolgok alapján transzcendens egység van, láthatjuk, hogy helytelen volna a kegyelmet olyas valaminek tekinteni, amit az egyik különálló lény ad a másiknak. A teológia ugyan, kivált a keresztény teológia, amely az egyetlen Valóságot a dualitás kifejezéseivel Annak meg ennek értelmezi, csak az használhatja joggal a „kegyelem” kifejezést olyan értelemben, hogy a kegyelem a fenti módon nyert adomány; az igazán egyesítő szemlélet alapján azonban ezt az adományt nem lehet úgy tekinteni, mint valamit, amit egy különálló és elszigetelt istenség ad egy különálló és elszigetelt emberi lénynek, mint ahogy az egyik ember anyagi

ajándékot ad a másiknak. Jövendőnk egységét soha sem lehet múltbeli egységünk kifejezéseivel leírni.

Ahol igazán „kegyelemről” van szó, igazi „bűnbocsánatról”, ajándékról mindnyájunknak a sötétség szakadékában, ott olyan az, mintha az adományozó és az elfogadó egy volna. Nem az egyik különálló lény ad át valamit a másiknak, nem kegyet gyakorol. Abban a mértékben és fokban részeseülünk a kegyelemben, amilyenben elfogadtuk az élet alapvető egységét és elvetettük a gátlásokat, amelyek az elválasztó életszemlélethez kötnek.

És nincs olyan időszak, amikor könnyebb volna elfogadnunk az egységet és elvetnünk az elválasztó életszemléletet, mint a tragédia órájában. Mert akkor a külső dolgok elhagytak; és ha kitarunk; anélkül, hogy a vak ösztön szenvedélyes ellenállásához folyamodnánk ismét, megtanulhatjuk, hogy az Egytől függünk, és hogy mindent az Egy kifejeződésének fogadjunk el az Egy választásának, amely választásban mi is részt vettünk.

Gyakran megtörténik, hogy valaki lényének egy kicsiny részével belepillanthat az egységbe. Ennek mértékéig, és egy múltó pillanatra kegyelemben részesül, valami friss és gyógyító buzog föl benne, és eleven vizekből iszik egy kortyot. Az ilyen élmény sosem személyes tulajdon, mert a szellemi világba tartozik, a tudatos egység világába. Sohasem a tied, vagy az enyém, mert az egészség, nem pedig a különállóé. Az ember rendszerint éppen azzal veszíti el csaknem azonnal ezt az élményt, hogy „az én élményem”-nek tartja, megkísérli bevinni a különállás világába. Iparkodik újra megteremtteni a körülményeket, amelyekben, az élményben részesült, és aztán látja, hogy nem tudja visszahozni, mert az ilyen féle élmény nem tartozik hozzá a körülményekhez és nem is az ő termékük. Mindig jelen van, és mi vagy abba az állapotba hozzuk magunkat, amelyben megismerhetjük, vagy kívül maradunk. Úgy mondják, hogy „Keressétek először Istennek országát és az ő igazságát, és akkor mindezek megadatnak nektek”.

Ha egészen tudatos állampolgárává leszünk is Isten országának, ez még nem jelenti okvetlenül, hogy vége a szenvedésünknek; de igenis jelenti a tragédia végét, mert vége annak a megosztott állapotnak, amiben az emberiség van. Az olyan, aki elérte a tudatos tökéletességet és a bölcsék egyetértését, lehet, hogy sokat szenved; de tudja, mit csinál. Egészen egyetért a választással, ami elrendeli mindazt, ami vele történik. Elmehet bárhová és elvállalhat bárminő feladatot, s mind ezt a tökéletesen harmonikus és osztatlan természet egyszerűségével. Ismét megszerezte azt az egyszerűséget, immár az élet áramlásának fölfelé haladó ívén, amit a vad természet mutat a lefelé haladó ívén.

Ha szenvedés vár is reá, nem vár rá tragédia a rendes emberi értelemben. Akár csak a vad teremtmények, nem néz sem előre, sem hátra, és nem sóvárog azért, ami nincs. Elérte már, hogy csak egyetlen célja legyen, ami azonban nem az ösztön egy féle parancsán alapszik, mint a vadon élő teremtményeknél, hanem maga- választotta egységén az egésznek egyetlen, egyetemes céljával.

Azokon az utolsó fokozatokon, amelyeken az embernek át kell haladnia, mielőtt túljutna a kritikus emberi állapoton és belépne a bölcsék egyetértésébe, a tragédia rendszerint nagyon élesen jelentkezik. Az egyik kiábrándulás a másikat követi, amint leválnak az emberről, egyik a másik után, a ragaszkodások rétegei, és egyik reménységről a másik után derül ki, hogy csak minden alapot nélkülöző szövedék.

Az ilyen ember hontalan vándorrá lesz, akinek „nincs, hová lehajtsa fejét”. Hogy megismerhesse a belső világot, nem szabad, hogy élete és egyénisége bármely külső dologtól, vagy személytől függésben maradjon. Törekvéseinek még legkifinomultabb, és legspirituálisabbnak vélt tárgyait

is el kell hagynia. „Lelj meg engem és fordíts hátag az égnek”- mondja az egyetlen Valóság Emerson versében.

A legmélyebb kiábrándulást a tragédia crescendó- jában éli át, valóságos keresztre feszítésben, amikor úgy érzi, hogy, még amit legmagasabbnak ismert, az is elhagyta. Nem szabad már ragaszkodnia semmihez, akár formával bíró, akár forma nélküli, amiről elképzelhető, hogy valami- képpen külön áll az egyetlen, megnyilvánulatlan Valóságtól, és akkor érkezik el a szolgálathoz, ami tökéletes szabadság, a bölcsék egyetértéséhez, a tökéletesült igaz emberek társaságába.

A „Csend Hangja” két jól ismert része hangsúlyozza, hogy ez sem az illető személyes tulajdona, hanem az egész teremtett világ részesül benne.

Az egyik rész így szól: „Tudd meg, bűnök legyőzője, ha egy Szóváni a hetedik ösvényen áthaladt, az egész természet megremeg a boldog hódolattól és megszelídül. Ezüst csillag ragyogja a hírt az éjszaka virágainak, völgyi patakocska elcsacsogja a kavicsoknak, az óceán sötét hullámai zúgják a hab verte szikláknak, illatos szellő énekl a völgyeknek, és büszke fenyők suttoják rejtelmesen: „Egy Mester támadt, a Nappal egy Mestere”. Mint napnyugati fehér oszlop áll most, arcú- tára az örökkévaló gondolat kelő napja szórja első, legdicőbb sugarait. Elméje, mint nyugodt, vég- telen óceán, parttalan messzeségbe terjed, Életet és halált tart erős kezében.”

A másik rész így hangzik: „Nézd a keleti égboltot elárasztó szelíd fényt. A dicsőítés jegyében ég és föld egyesül. És a négyszeresen megnyilvánuló erőknak, a lobogó tűznek, az áramló víz- nek, az illatos földnek és a zúgó szélnek szerelmes éneke hallik. Hallga!... az arany fény mérhetet- len örvényléséből, melyben a győztes fürdik, fölzeng szavak nélkül a természet minden hangja, ezernyi módon hirdetve: „Örvendeztetek ó Mialba lakói! Egy zarándok visszatért a túlsó partról. Új Árhán született”.

12. A TRAGÉDIA ÉRTELMEZÉSE

Így tehát az emberi állapot tragikus állapot, mert a természetnek kritikus pontja, átmenet, amelyet tudatosan végig kell járnia nemcsak az életnek, hanem az életeknek. Átmenet az egyfomság egységéből az egységtelen állapoton keresztül az összeforrott egész állapotába. Átmenet az automatikus és ösztönös indítékokból, amelyek az anyagi formák törvényein alapulnak, a szabad választáson és szereteten alapuló indítékokhoz. Átmenet a kör kerületéből a Központba, olyan szabadságból, amely az ösztön tökéletes szolgálata, olyan szolgálatba, amely a tökéletes szabadság. És az emberiség ennek az átmenetnek minden vonatkozásában a középső helyet foglalja el, belekeveredvén az elhagyott fokozat és az előtte álló jövendő fokozat törvényének kínos összeütközésébe.

Mégis bizonyos értelemben sohasem hagyunk hátra semmit, és a beteljesülés potenciálisan most és mindenkor jelen van, nem pedig csupán jövendőnknek célja. Nincs átmenet az egyik világból a másikba; csak ugyanaz a világ van, más oldalról szemlélve. Az átmenet a nézőpontban rejlik.

A nagy átmenet lényege ott van minden olyan kicsiny, vagy nagy akció-ciklusban, amelyben az élet, vagy az életek kifejeződésre találnak, akár egy világegyetem, vagy egy egyéni élet, ciklusának megindulásáról és visszavonulásáról van szó, akár egy kicsiny minden napi ténykedésről. Minden kisebb ciklus tudatos kiteljesítése egy nagyobb ciklus kiteljesítéséhez járul hozzá.

Mindennek közepette pedig problémák gyötrik az emberiséget. A problémák az emberiség legsajátosabb ismertetőjelei. A mi szóhasználatunkban a probléma konfliktust jelent, amelyben az egyik tényező bennünk rejlik. Ez idő szerint gyorsan szaporodnak a problémák, mert mind több konfliktusról fedezzük föl, hogy részben bennünk van az eredetük. Volt idő például, amikor a háború nem volt probléma. Külsőleges kellemetlenség volt, akárcsak az időjárás. Vagy te ölted meg a másikat, vagy ő téged, vagy elszaladtál. Ma probléma a háború, mert megláttuk, hogy okai mibenünk, magunkban rejlenek; és idővel mindinkább föl fogjuk ismerni, hogy nagy titokban mimagunk teremtjük a háborút bensőnkben és mindennapi életünkben olyan háborús cselekményeket követünk el, amelyeket eddig nem ismertünk fel.

Ha a problémák nagyon intenzívek, tragédiák. Azokat, aki meg tudják oldani problémájukat, bölcseknek nevezzük. De másokat nem tehetünk bölcsekké. Magunknak kell végig zárándokolnunk az emberi élet ciklust. Csak akkor oszthatjuk meg bölcsességünket, ha ismét elérjük az egység állapotát és belépünk az ember fölötti világba. Csak a tudatos egység szintjén lehetséges valami helyettesítő megváltás-féle; és csak látszólag helyettesítő, mivel benne a megváltó, és akit megváltott, egy.

Valamit azonban mégis tehetünk néha a mások megsegítésére. Újra értelmezhetjük számára problémáját, és úgy adhatjuk neki vissza, új mezben, új aspektusában, úgyhogy talán több eredménnyel próbálhatja meg megoldani, a maga számára.

A modern teozófia az emberi probléma értelmezése sok különféle módon, hogy a különféle vérmérsékletnek megfeleljen. A teozófia igen részletesen adja értelmét az emberiségnek, megmagyarázza az eltávozás és visszatérés számtalan ciklusának miben létét és hasonlóságát, amely ciklusok világokban, fajokban és egyéni életekben jutnak kifejezésekre. A teozófia megmagyarázza az Egynek és a soknak titokzatos összjátékát, és az emberi tudat fokozatait, mert az ember köztük az eleven kapocs. De a teozófia nem próbálja megoldani az élet problémáját. Gazdagon és szabadon tolmácsol, de aztán visszaadja nekünk a problémát, úgy, hogy több sikerrel, gyorsabban és boldergabban kereshetjük megoldását egyéni életünkben.

A sok titokzatos módon ugyanaz, mint az Egy. Sokféleségünkkel a megnyilvánult Egynek szerves részét képezzük. Az Egy pedig a sok, és mindnyájunkban megnyilvánul. Nem csupán tőlünk különálló Isten, aki teremti a világot. Mi is teremtői vagyunk a világnak. A „Titkos Tanítás” egyik megjegyzése így szól: „A Logosz, vagy Demiurgosz, a Teremtőnek tekintve, az ezoterikus bölcséletben egyszerűen elvont kifejezés, eszme, akárcsak a „hadsereg” szó. Mint ahogy az utóbbi összefoglaló neve egy csomó aktív erőnek, vagy működési egységnek, katonának, úgy a Demiurgosz is a Teremtők, vagy Építők nagy sokaságának összetétele.”

Bármilyen elrugaskodott, sötéten tudatlan és szeszélyes teremtésnek látszunk is, az Egész nem nélkülözheti egyéni hozzájárulásainkat. Bármit véljünk is igaznak az abszolút és transzcendens Valóságról, a világában immanens Isten nem tudja nélkülünk megtenni munkáját. Egyéni problémáink megoldása és egyéni tragédiáink kiteljesítése elválaszthatatlan a világegyetem problémájának megoldásától és a világegyetem tragédiájának kiteljesítésétől.

Minden föld és minden kor misztériumai szólottak egy Isten áldozatáról. Az Örökkévaló jelenlétében a feltámadás és a diadal elválaszthatatlan az áldozattól; és ha az Egy „megöletett a világ kezdete előtt”, feltámadása és diadala is a világ kezdete előtről való. A mi számunkra azonban, akik inkább az időben élünk, mint az Örökkévalóban, még mindig véghez viendő és kiteljesítendő dolog a feltámadás és a diadal, és nekünk magunknak kell őket véghez vinnünk.

Erre a kiteljesítésre szólít fel a teozófia, és ősrégi kihívást használ. Arra hív ki, hogy szembe nézzünk azzal, ami egyszerre a legmagasztosabb reménység és a legmélyésegesebb kiábrándulás. Az a kevés, aki a világ kezdete óta elfogadta e kihívást, az emberiség megváltója volt.

Azt mondják, hogy a teozófia értelmezi a tragédiát. Valamit értelmezni több mint megmagyarázni. Ha egy másik ember problémáját új megvilágításba helyezzük, ez nem jelenti okvetlenül azt, hogy rárohanunk és megmagyarázzuk neki a problémáját. Ha megértjük problémáját, megértésünk sokszor szavak nélkül is elérkezik hozzá. A sok beszéd sokszor éppen azt jelentheti, hogy nem értettük meg. Tapasztalhatjuk, hogy a rokonszenvvel hallgató sokszor jobban elősegíti a probléma megoldását, mint az olyan ember, aki siet tanácsokat adni.

A teozófiát az élet tudományának és az élet művészetének nevezte valaki. Kell, hogy legyen az életnek tudománya, törvényekkel és magyarázatokkal; de az élet a legnagyobb művészet. Amikor a civilizáció valamelyik művészeti ágában tolmácsolunk valamit, pl. a zenét játékunkkal, vagy egy jelenetet azzal, hogy lefestjük, tolmácsolásunk nem pusztán magyarázat, nem csupán a szavak és törvények dolga. Mennyire túl kell hát akkor lennie a szavakon és a magyarázatokon magának az életnek, e legnagyobb művészetnek.

A problémákba merült embernek a világ csupa olyan dologból áll, amelyek folyton változnak, sohasem megbízhatók. Az olyannak, aki megoldotta problémáit, a világváltozásból áll, amely a dolgok végtelen sokféleségében fejezi ki magát. Szemét nem a „dolgokra” szegzi, hanem a változás ama nagy folyamára, amely ezeket a dolgokat teremti és elpusztítja. Az élet egységében a frissesség és szépség ama nagy forrását látja, amely mindent fönntart és mindennek értelmet ad; csodálata és odaadó figyelme azonban a láthatatlan forrásé, nem pedig csöppjeinek múltó nyomáé a sáros földön, de még a tűnő szivárványé sem, amelyet a légben csinál.

Az örök szépség és változás e tiszta forrását sokszor halálnak és pusztulásnak is nevezik. Aki beteljesítette a tragédiát, megtanulta szeretne a halált és egygé válni a halállal, tudván, hogy a halál csak az élet szüntelen megújulásának és végtelen gazdagságának kifejezése. Az ilyen ember

tudja, hogy az élet teljes megbízhatósága a változásnak ama óriási, hömpölygő folyamában rejtőzik, amely minden mulandó dolog alapja, és hogy ezt a megbízhatóságot nem találjuk meg a merev építményekben, amelyeket azért emelünk, hogy ellenálljanak a változásnak.

Kell, hogy legyenek építmények, hogy az élet szépségének és teljességének új megnyilvánulásai kifejeződjenek bennük; és amennyiben ezek az építmények gazdag teljességben sugározzák a szépséget és erőt, és telítve vannak jelentőséggel, lehet, hogy csodálatosan tartósak lesznek; tartóságuk azonban attól a képességüktől függ, hogy ki tudja- e fejezni a végtelen változatosságú élet nagyszerűségét és részvétteljes intimitását, nem pedig abban, hogy ellene tudnak állni a változásnak.

Aki már fölfedezte ezeket a dolgokat, aki egész lényével ismeri őket, és nem csupán, mint vigasztaló és ihlető fogalmakat és eszméket, az nem szorítkozik a szavakra és a magyarázatokra művészetében, problémáink és tragédiáink interpretálásában.

A teozófia, egyik meghatározása szerint, „ama igazságoknak összessége, amelyek minden vallás alapját képezik, és amelyet egyik vallás sem mondhat csupán a magáénak”. Ha megnézzük a világ szentírásait, valóban úgy találjuk, hogy vannak a nagy vallásoknak közös tanításaik, bizonyos dolgokat egyformán magyaráznak, vannak tanok, amelyekben lényegileg megegyeznek. Ezek azonban önmagukban nyilván nem az összessége az igazságoknak, amelyek e vallások alapját képezik. Ha még jobban belemélyedünk a világ szentírásaiba, úgy látjuk, hogy nagy részük nem annyira tanításokat és magyarázatokat iparkodnak adni, hanem a Tanító jelenlétének érzetét. Történetekkel, jelképekkel, a sejtetés finom módszereivel magának a Tanítónak sajátos színét, frissességét, lényeges tulajdonságát, erejét és dinamizmusát próbálja átadni nekünk. Sok vallás megkísérli azt is, hogy a szentségek révén adja meg a lehetőségét annak, hogy az igazi Jelenlétről valami közvetlen élményhez jussunk.

Az emberiség Megváltói a legmélyebb igazságot inkább azzal fedték föl, amilyenek voltak, sem mint szavakkal és magyarázatokkal; a kimondhatatlan ragyogás pedig, amit fölfednek előttünk, ugyanaz a ragyogás, amely mibennünk is van, de amilyené még nem tudtunk válni.

Senki sem lehet azzá, amilyen a Tanító, ha át nem ment a legmélyebb tragédián. A tragédiának meg az a célja, hogy mindnyájan a magunk útján olyanná lehessünk, mint ő.

FÜGGELÉK

C. Jinarajadasa: „A csodagyerek” c. meséjéből.

Ezt mondta az isteni gyermek:

Mindegyikötök, akár jó, akár rossz, egy-egy csodagyermek, sokkal előbb, mint hogy megismertétek volna az életet és nyomorúságait, a Világosság Országában éltetek, csupa örömben és készségesen befogadtatok mindent, ami igaz volt és szép. Ti magatok voltatok a Fény; az volt lényegetek és anyagotok. Az a Fény mindig ott volt körülöttetek, bennetek, fölöttetek, telítve erővel, és mindig örömet sugárzott; kimondhatatlan szeretettel nyúlt felétek, s ez a szeretet örök karjaival ölelt körül. E Fényen túl azonban a sötétség birodalma terült el és a Fény nem tudott rajta áthatolni.

Ti pedig, akiket nem lehetett a Fénytől elválasztani, annyira szerettétek a Fényt, hogy azt kívántatok, bárcsak ne lenne a világnak olyan része, ahol ez a Fény nem ragyog teljes pompájában. Nyugtalanság fogott el amikor arra gondoltatok, hogy vannak sötét vidékek is. Olyannyira a tagadása volt a sötétség önmagatoknak meg a Fénynek, hogy nem tűrhettétek a sötétségnek még a gondolatát sem. Csak egy módja volt annak, hogy elűzzétek ezt a sötétséget: ha mindnyájan beléptek a sötétségbe a magatok világosságával, és ott a sötétségben a Fény egy kis központjává lesztetek. Akkor aztán, amint mindegyik központ növekszik, eljön az idő, amikor mindegyik fény-kör megérinti és egybeolvad a szomszédos fénykörökkel, és így eltűnik minden sötéttség.

Evégből jöttetek le, Világosság gyermekei a sötétségbe. A sötétség az egyik anyagi fátylát a másik után borította rátok. Akkor történt először, hogy az anyag tulajdonságai rabul ejtettek. Ismeretlen áramok és erők söpörtek ide-oda. Sóvárgás ébredt föl bennetek, ráéheztetek a tapasztalásra, s ez a szomjúság oly őrzítő volt néha, hogy elfeledtette veletek, hogy ti vagytok a Fény. Kezdtetek ellentétbe kerülni egymással, hiú örömet éreztetek a győzelmen amit egymáson arattatok. Neheztelések születtek és fokról-fokra vad gyűlölethez vezettek. És ami a legsajnálatosabb, egészen megfélekedtetek a Fényről és a sötétséget fogadtátok el természeteteknek. Kezdtetek kételkedni a Jó, Igaz és Szép létezésében; a Fény nem létezővé vált számotokra, valószerűtlenné, helyét a sötétség foglalta el, mint az egyetlen valóságpont. És ami után így félrevezetett a sötétség, éneketek és szükségleteit tettétek meg minden dolgok mértékének, elfeledvén, hogy egykor csak azért éltetek, hogy a Fényt szolgáljátok. Mégis folyton harcoltatok, csodagyermek. A csata szünet nélkül állt. Volt idő, amikor valameddig visszaszorítottátok a sötétséget és a Fény mellett tettetek vallomást. De mihelyt kimerültetek a küzdelemben és azt kívántatok, bár lenne vége, megcsalattatok. A fáradtság ezen pillanataiban a sötétség a pihenést és megnyugvást hozó állarcát öltötte magára. Abban a pillanatban azonban, amikor féligmeddig elfogadtátok ezt a látszólagos pihenést, azonnal lerántott és eszközévé tett benneteket. Így ejtett csapdába az anyag és eltöltött göggel, vagy kéjjel, vagy kapzsisággal, vagy gyűlölettel, vagy hamissággal. Ezer meg ezer formában csábított az anyag és rabszolgáivá tett titeket.

Amint mindnyájan az anyag eszközévé lettetek, csodagyermekségtektől függött, miféle fajta sötétség ejtett rabjául. Azt a csodagyermeket, akinek az uralkodás érzésével kellett volna hozzájárulnia a Fényhez, a gög által ejtették rabszolgaságba; az aki rokonszenvével kellett volna, hogy a Fényt gazdagítsa, a kegyetlenség eszköze lett. És mint ahogy minden csodagyermeknek megvolt a maga ajándéka, amit a Fénynek kellett volna megkapnia, megvolt mindenik számára az igazi természetéről való megfeledezés speciális formája is.

Az emberek fiai nem vaktában teszik a rosszat. Mint ahogy minden árnyék alakja a formát mintázza amelyik veti, úgy áll ott a rossz minden fajtája mögött is - alig kivételően - a csodagyermek természete, aki harcol a sötétséggel és győzni vágyik. Mint ahogy a rossz csak a jó sötét oldala, úgy van meg a Fényben is a gőgnek, a vakmerőségnek, kéjnek, kapzsiságnak és hamisságnak ellentétes pólusa mint önbizalom, bátorság, rokonszenv, gyöngédség, lemondás és sokoldalúság. Csak az uralkodhatik a sötétség erőin, aki ismeri a jónak és rossznak ezt a misztériumát. Mert a rosszat nem lehet azzal elpusztítani, ha gyűlöljük, sem pedig ha elnyomjuk. Ha csak a legcsekélyebb haragot érezzük a rossz iránt, a gyűlölködő máris a sötétség erői vezetékévé válik. Haragjával még több rosszat vált ki a bűnösből; a sötétség egyik formáját erőszakkal elnyomja ugyan benne, de ugyanakkor másik formát hív életre, és az hasonlítani fog a sötétség ama formájára, amelynek ő maga is hatalmában van, jóllehet öntudatlanul.

Senki meg nem értheti, miért tesz rosszat az embernek fia hacsak meg nem pillantja a csodagyermeket. Mert míg amikor a sötétség hatalmában is van, mint az ember fia, a Fényt egészen mégsem feledheti el. Az ember fia csak azért nyújtja ki a kezét egy gyönyör után, mert homályosan emlékszik a Fény országára, ahonnan származik, és szeretne véget vetni száműzetésének. De nem ébred rá, hogy az, amit megragad, a sötétségtől való, nem pedig a Világosságtól. Így aztán minden gyönyör sebet ejt, és mindegyik seb tovább vakít.

Csak egy módja van annak, hogy megszabaduljunk a sötétség rabságából. Ha azt keressük, ami belül van és lemondunk arról, ami kívül van. Valahányszor lemondunk arról, hogy a boldogságot igényeljük, valahányszor elhatározzuk, hogy nem haragszunk egy sértés miatt, valahányszor a személytelen megfigyelés foglalja el az elítélés helyét, egy-egy szakadás támad a sötétségen, amely az ember fiát körülveszi, és a csodagyermek egy fénysugara világítja meg szívét és elméjét. Mint ahogy a betegség eltűnik az egészség beálltával, a sötétségnek is mennie kell, ha jön a Fény. Mert ti mindig a Fény vagytok, és semmi sem kell boldogságotokhoz és növekedésetekhez, amit a Fény meg ne adhatna nektek.